

Frihet

ansvar

framtidstro

i en orolig tid

Liberalernas förslag till budget
2024 planår 2025–2026

Innehåll

1. Trygghet och ansvar i en orolig tid	2
– en liberal budget för Region Stockholm	
1.1 Fortsatta reformer inom vård och investeringar i kollektivtrafik	3
1.2 Ett blomstrande fritt kulturliv	5
2. Ekonomiska förutsättningar	6
2.1 Ekonomiskt utgångsläge – osäkerhet och höjd skatt	6
2.2 Makroekonomisk utveckling	7
2.3 Skatteintäkter, utjämning, statsbidrag och pensioner	9
2.4 Reformer för en budget i balans, stärkta intäkter och sänkta kostnader	9
3. Hälsa- och sjukvård	13
3.1 Vårdens styrning	13
3.1.1 Värna mångfalden, avveckla inte vårdval av ideologiska skäl	13
3.1.2 Förändringar och effektiviseringar inom vården	15
3.2 Primärvården är grunden i sjukvården och måste prioriteras	17
3.2.1 En husläkarmiljard till vårdcentralerna	17
3.2.2 Målsättningen om 1 100 listade patienter per husläkare står fast	18
3.2.3 Åtgärda vita fläckar i primärvården och skärp tillsynen	19
3.3 Folkhälsa – för alla stockholmares frihet	20
3.3.1 Det förebyggande arbetet ska utökas	20
3.3.2 Nya arbetssätt för en bättre hälsa	21
3.4 Vaccination – nyckeln till att förebygga lidande och sjukdom	23
3.5 Näraakuterna – en viktig del av vården som inte får avvecklas	25
3.6 Akutsjukhusen har en central roll i sjukvårdssystemet	26
3.6.1 Flytta vården närmare patienten	26
3.6.2 Fler vårdplatser för bättre vård och arbetsmiljö	27
3.6.3 Nya arbetssätt för framtidens akutsjukhus	28
3.7 Högspecialiserad vård – Region Stockholm ska ligga i framkant	29
3.8 Prehospital vård	30
3.9 Fortsatt utvecklingsarbetet inom förlossningsvården	31
3.10 Arbetet mot psykisk ohälsa ska vara prioriterat	32
3.10.1 Stärk primärvården och första linjens psykiatri	32
3.10.2 Kapa köerna till specialistpsykiatri	33
3.11 En human beroendevård – se det glömda Sverige	35
3.11.1 Förbättrad samverkan kring patientgruppen	35
3.11.2 Tillgängliggör beroendevården	36
3.12 En jämlik tandvård	37
3.13 En hållbar arbetsgivare – medarbetarna är viktigaste resursen	38
3.13.1 Insatser för en bättre arbetsmiljö	39
3.13.2 Kompetensförsörjningen - vårdens största utmaning	40

3.13.3 Vårdens medarbetare måste bli fler	41
3.14 Forskning, innovation och digitalisering	42
3.14.1 Dagens forskning banar väg för morgondagens hälso- och sjukvård	42
3.14.2 Life science skapar välbefinnande och höjd livskvalitet	43
3.14.3 Fortsätt främja innovation	44
3.15 Digitalisering	45
3.16 Stockholm – tillgänglighet och framkomlighet	46
4. Kollektivtrafik och infrastruktur	48
4.1 Hårda prioriteringar i kollektivtrafiken i ekonomiskt tuffa tider	48
4.2 Investera för framtiden	49
4.3 Tillgänglig, trygg och säker kollektivtrafik	51
5. Ett blomstrande och fritt kulturliv i vår region	54
5.1 Uppmuntra till fler bildningsresor	55
5.2 Scenkonst, rörlig bild och innovation	56
5.3 Konst och kultur för läkande vårdmiljöer	57
5.4 Kulturens närvaro i kollektivtrafiken	57
5.5 Kultur som är tillgänglig för alla	58
6. En hållbar utveckling för Region Stockholm	59
6.1 Möjligheternas region	59
6.2 En region som når klimat- och miljömålen	60
6.3 Ökat fokus på social hållbarhet	61
7. Tabellbilaga	64
7.1 Förändringar i Liberalerna förslag till bud	64
7.2 Tabellverk	65

1. Trygghet och ansvar i en orolig tid – en liberal budget för Region Stockholm

Stockholm, Sverige och resten av världen står inför betydande utmaningar. Ekonomin, utanförskapet och klimatförändringarna utgör akuta problem som vi måste hantera lokalt för att säkra en bättre framtid för både nuvarande och kommande generationer. Samtidigt utsätts den liberala demokratin för påfrestningar från illiberala och antidemokratiska krafter – krafter som till och med är beredda att ta till våld för samhällsförändring. Politiken på alla nivåer behöver bidra för att stoppa och förebygga kriminalitetens utbredning. Framtidstron sviktar och detta påverkar vår tillvaro här i Stockholmsregionen. Men åtskilliga mandatperioder av god ekonomisk hushållning från Liberalerna och våra samarbetspartier har lagt grunden för att Region Stockholm ska kunna gå stärkt ur denna oroliga tid.

Regionens utgångsläge inför de kommande utmanande åren är starkt. Vi har haft kontinuerliga överskott i ekonomin sedan 2007, vilket gör oss till den enda regionen i Sverige med ett sådant facit. De totala överskotten uppgick, under tiden vi styrde, till närmare 20 miljarder kronor, något som bland annat gjort oss motståndskraftiga mot de ökade räntorna vi nu upplever. Under samma tidsperiod har vi fördubblat budgeten för sjukvården och genomfört betydande investeringar för att skapa en pålitlig och trygg kollektivtrafik. Vi har fortsatt högsta kreditbetyg från Standard & Poor's, och vi är den enda regionen i Sverige som inte har höjt skatten sedan 2006.

Utanförskapet i Stockholm har betydande sociala såväl som ekonomiska konsekvenser. De samhällsekonomiska kostnaderna som följer av att vuxna människor inte kan försörja sig själva är omfattande. I hela riket beräknas detta kosta 270 miljarder kronor årligen. I Stockholm är antalet människor i arbetsför ålder som inte försörjer sig själva närmare 300 000 personer. En stor del av problemet är att matchningen på arbetsmarknaden inte fungerar. Här har regionen ett strategiskt ansvar att med flera insatser säkra en långsiktig kompetensförsörjning för såväl arbetsgivare som arbetstagare.

Det finanspolitiska ansvaret som Liberalerna tog tillsammans med övriga borgerliga partier och miljöpartiet under de fyra mandatperioderna vi styrde har borgat för att vi har kunnat gå in med en stark ekonomi i dessa tuffa tider som präglas av hög inflation, skakigt omvärldsläge och kraftigt ökade pensionskostnader. Tyvärr ser vi hur mycket av Liberalernas viktiga arbete i Region Stockholm på kort tid undergrävs sedan vänsterstyret tillträdde efter valet 2022. Trots många goda ambitioner, som vi på flera sätt delar, finns en avsaknad av samsyn och ett överflöd av delvis motstridiga och brutna löften, som riskerar att leda till otydlighet och ineffektivitet. Det kan stå stockholmarna och regionen dyrt. I dystra ekonomiska tider och en osäkrare omvärld är det anmärkningsvärt hur svårt vänsterstyret har att prioritera.

1.1 Fortsatta reformer inom vård och investeringar i kollektivtrafik

Mellan 2006 och 2022 fördubblades budgeten för hälso- och sjukvården i Region Stockholm. Det innebär en ökning från cirka 35 miljarder kronor till över 70 miljarder kronor. Betydande satsningar har således gjorts inom primärvård, psykiatri, öppen specialistvård och akutvård. Utöver historiska resursförstärkningar har även stora förändringar genomförts i form av utflyttning av vård från akutsjukhusen till öppenvården.

Omställningen till god och nära vård innebär att allt fler av vårdens besök sker inom primärvården. Vårdcentralerna ska således utgöra navet i hälso- och sjukvårdssystemet. Under föregående mandatperiod tillfördes länets vårdcentraler över en miljard kronor för detta ändamål. Liberalerna vill fortsätta denna utveckling och föreslår därför en rekordstor satsning på vårdcentralerna. Inom ramen för nämnda satsning ska särskilt fokus ligga på ökad kontinuitet och listning på fast namngiven husläkare. Därtill ska första linjens psykiatri stärkas ytterligare. På detta sätt rustas vårdcentralerna i kampen mot barn och ungas ökade psykiska ohälsa. I sammanhanget bör nämnas att Liberalerna parallellt gör en större satsning på den specialiserade barn- och ungdomspsykiatrin (BUP).

Under de senaste mandatperioderna har flera olika vårdformer utvecklats. Det gäller inte minst utbyggnaden av tusentals vårdplatser inom geriatrik och avancerad sjukvård i hemmet (ASiH). Vidare har en närakutsreform genomförts. Idag finns elva närakuter runtom i länet som årligen tar emot över 350 000 patientbesök och således avlastar akutmottagningarna. Vänsterstyret hotar dock närakutsstrukturen genom att avveckla närakuten vid Hötorget. Därtill har vänsterstyret sedan innan stoppat besluten om att etablera närakuterna i Jakobsberg och Skärholmen. Liberalerna vill behålla närakuten vid Hötorget och fortsätta planerna med att etablera närakuterna i Jakobsberg och Skärholmen. Därtill ska ytterligare två närakuter öppnas, en i Bromma och en i Dalen.

Akutsjukhusen i Region Stockholm erbjuder vård av världsklass. Till exempel rankas Karolinska Universitetssjukhuset årligen som ett av världens bästa sjukhus. Vidare har upphandlingen av S:t Görans sjukhus bidragit till utvecklingen av hela hälso- och sjukvården, inte minst akutsjukvården. Liberalerna vill fortsätta ovannämnda utveckling med att flytta ut vård från akutsjukhusen till öppenvården, samtidigt som akutsjukhusen ska ges rätt förutsättningar att bedriva sina uppdrag.

Region Stockholms mångfald av vårdaktörer har resulterat i en ökad valfrihet och tillgänglighet för patienterna. Faktum är att tillgängligheten i Region Stockholm sedan länge har varit landets bästa, både till primärvården och den specialiserade vården. Den stora mångfalden av vårdaktörer - och således arbetsgivare - innebär även en valfrihet för vårdens medarbetare. Liberalerna ser därför med oro på vänsterstyrets inriktning för hälso- och sjukvården, särskilt omställningsplanen för vårdval och avvecklingen av vårdvalsområden.

En av hälso- och sjukvårdens största utmaningar är kompetensförsörjningen. Under föregående mandatperiod genomfördes stora satsningar på vidareutbildning av sjuksköterskor med bibehållen lön. Därtill genomgick förlossningsvården ett reformarbete. Det gäller inte minst i syfte att förbättra arbetsmiljön och främja nya arbetssätt. Det är viktigt att detta arbete fortsätter men vi ser också att Region Stockholm kommer att ha det svårt att möta kompetensbehovet framöver. Liberalerna anser därför att Region Stockholm ska börja rekrytera även utländsk vårdpersonal.

Stockholmsregionen har ett av världens bästa och mest attraktiva kollektivtrafiksystem. En väl fungerande kollektivtrafik är en förutsättning för en väl fungerande region där människor ska få ihop sin vardag med resor till skola, arbete och fritid och bidrar också till betydande klimat- och miljöförbättringar. De problem som varit i kollektivtrafiken det senaste året har försvårat vardagen för många stockholmare och de aviserade neddragningarna kommer att påverka resenärerna negativt.

Genom initiativ som Stockholmsöverenskommelsen och Sverigeförhandlingen har regionen tagit steg mot en historisk utbyggnad av kollektivtrafiken. Det är av stor betydelse för Stockholmsregionens framtid att vi fortsätter att skydda och hedra dessa överenskommelser. Den spårbundna trafiken spelar stor roll för en hållbar och kapacitetsstark kollektivtrafik. Liberalerna vill bygga ut Spårväg City och Spårväg Syd. Spårväg City ska förlängas till Ropsten och Norra Djurgårdsstaden och kopplas ihop med Lidingöbanan. En utbyggnad av Spårväg City är en nödvändig pusselbit för att lösa kollektivtrafiken för resenärerna från Norra Djurgårdsstaden. Spårväg Syd är en strategisk infrastruktursatsning som skulle möjliggöra byggnation av bostäder såväl som skapande av arbetstillfällen i den södra delen av länet. Spårväg syd har samhällsekonomiska nyttor och knyter ihop de regionala och utvecklingskraftiga kärnorna Flemingsberg och Kungens kurva/Skärholmen med Älvsjö.

Infrastruktursatsningar i Stockholmsregionen innebär betydande investeringar i framtidens kollektivtrafik, med planer om att bygga 46 nya spårstationer och sex mil nya spår. Framöver behöver vi fortsätta att investera i kollektivtrafiken samt förbättra infrastrukturen. En färdigställd ringled runt Stockholm genom Östlig förbindelse, som har stark kollektivtrafikkapacitet, tillsammans med en utbyggnad av Spårväg City, skulle säkerställa tillgången till kollektivtrafik i nya stadsdelar, koppla samman norra och södra delarna av länet, minska trafikstockningar och förbättra stadsmiljön. Dessa åtgärder är avgörande för att stärka kollektivtrafikförsörjningen och främja hållbar stadsutveckling.

1.2 Ett blomstrande fritt kulturliv

Kulturen är fantastisk. I mötet med kulturen får individer större möjlighet att reflektera över sina liv, uttrycka sig och se samhället ur fler perspektiv än det egna. Detta leder i sin tur till en stärkt demokrati, ökad tolerans och ökad innovationskraft, vilket gör vår region mer attraktiv och välkomnande. Liberalerna vill att konstnärlig frihet och kvalitet ska främjas och att förutsättningarna för individens bildning ska öka. Det är också viktigt att skapa goda förutsättningar för konstnärer och kulturaktörer, samtidigt som det ska finnas en tydlig distans mellan politiken och kulturlivet - en armlängds avstånd.

Liberalerna är glada att den styrande majoriteten i mångt och mycket delar vår syn på kulturen och bejakar det viktiga arbete som Liberalerna ledde under de föregående mandatperioderna. Regionen behöver fortsätta arbetet med att säkerställa armlängds avstånd mellan politiken och kulturen, utveckling av folkbildningen och arbetet med läs- och skrivfrämjande.

Liberalerna är bekymrade över att procentregeln i samband med genomförande av investeringar inte efterföljs till fullo. Det leder i sin tur att mängden konst som finns tillgänglig i regionens fastigheter och kollektivtrafiken minskar. Detsamma gäller inom vården, där allt mer vård bedrivs i fastigheter som regionen inte äger, och därmed inte genererar konstanslag. Liberalerna tar detta på stort allvar och har under årets gång uppmärksammat detta i regionfullmäktige. För att säkerställa att regionens konstbestånd inte utarmas vill vi därför att kulturnämnden ska ta över ansvaret för konsten inom kollektivtrafiken, samt att procentregeln även ska gälla i upphandlade vårdmiljöer.

I oroliga tider riskerar kulturen ofta att nedprioriteras. Så även i den föreslagna budgeten från regionstyret. Ett konkret exempel på detta är att uppräkningsen för kulturnämndens anslag föreslås bli betydligt mindre än för andra nämnder vilket leder till en de-facto-urholkning av budgeten jämfört med föregående år och den aviserade planen från förra årets budget.

2. Ekonomiska förutsättningar

De ekonomiska förutsättningarna ligger till grund för allt arbete i Region Stockholm. I följande avsnitt beskrivs de övergripande ekonomiska förutsättningarna i Region Stockholm avseende budgetåret 2024 och planåren 2025–2026. Utgångspunkten är en makroekonomisk bedömning och prognoser för befolkning, skatteunderlag och pensionskostnader. Många av de beslut som fattas i budgeten kommer att påverka regionkoncernens ekonomi under många år, bland annat den tioåriga investeringsplanen. Därför ges också en utblick i ett längre perspektiv, med utgångspunkt bland annat i de bedömningar som har gjorts av Konjunkturinstitutet (KI), Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) samt regeringen.

2.1 Ekonomiskt utgångsläge – osäkerhet och höjd skatt

Man behöver blicka långt tillbaka för att hitta ett år med ett sämre ekonomiskt utgångsläge än där vi befinner oss idag. Den höga inflationen anstränger ekonomin för Region Stockholm såväl som för hårt arbetande människor. Exempelvis leder den höga inflationen till att pensionskostnaderna är mer än dubbelt så höga 2024, jämfört med 2022. Utöver det driver den upp kostnader för allt från material till löner och investeringar. Vidare så påverkas inte skatteintäkterna av det höjda löneläget då skatteunderlaget utgörs av taxeringsåret 2022, men det höga märket på arbetsmarknaden driver upp lönerna. Utöver detta så innebär det minskade kollektivtrafikresandet och tappet från biljettintäkterna som det medför ytterligare en ansträngning för regionens ekonomi. Allt detta gör sammantaget det svårare att, med en budget i balans, finansiera Region Stockholms verksamheter det kommande åren.

Trots det dystra utgångsläget är det ekonomiska läget inte nattsvart. Det finanspolitiska ansvaret som Liberalerna tog tillsammans med andra borgerliga partier under de fyra tidigare mandatperioderna har borgat för att vi har kunnat gå in med en stark ekonomi i dessa tuffa tider som präglas av hög inflation, skakigt omvärldsläge och kraftigt ökade pensionskostnader. Tack vare buffert i såväl resultatutjämningsreserv som för pensioner ges Region Stockholm bättre förutsättningar än många andra regioner att hantera kommande års utmaningar.

I vänsterstyrets förslag till budget för 2024 väljer de att öka den regionala skattesatsen med hela 30 öre. Detta uppskattas generera skatteintäkter om 2,4 miljarder kronor. Utan denna justering hade regionen budgeterat med ett underskott på över 6,4 miljarder kronor. Det är anmärkningsvärt att här inte används den väl tilltagna resultatutjämningsreserven som står till regionens förfogande. I det budgetunderlag som har presenterats framgår det att Region Stockholm, år 2025, prognostiserar ett överskott om 2,8 miljarder kronor, vilket är 2,6 procent av de samlade skatteintäkterna. Vi ställer oss därför frågande till behovet av en skattehöjning.

2.2 Makroekonomisk utveckling

Liberalerna utgår i detta budgetförslag från samma bedömning om det makroekonomiska läget som vänsterstyret gör i förslag till budget för 2024. Kapitlet är taget från regionledningskontorets budgetmall.

Inflationstakten har under början av 2023 avtagit något i många länder men den är fortsatt hög. Internationella valutafonden (IMF) bedömde i juli 2023 att den globala inflationen faller från 6,8 procent 2023 till 5,2 procent 2024. Som tabell 1 visar, pekar KI:s prognos från augusti 2023 mot att inflationen (KPI) i Sverige som årsgenomsnitt ligger på runt 8,7 procent 2023 och 2,7 procent 2024. Liknande siffror återfinns även i SKR:s prognos där inflationen i Sverige förväntas ligga på ett årsgenomsnitt på 8,5 procent samt 2,8 procent för 2023 respektive 2024. Samtidigt förväntas KPIF i genomsnitt för 2024 vara 1,8 procent enligt KI och därav förväntas inga större räntehöjningar av Riksbanken under 2024.

I Riksbankens penningpolitiska rapport från juni förväntas styrräntan i Sverige toppa på 4,1 procent under 2024. Först under 2026 väntas Riksbanken inleda en serie av sänkningar. SKR och KI har en något mer optimistisk prognos vad gäller det framtida ränteläget, där årsgenomsnittet för svenska styrräntan förväntas ligga runt 3,5 procent för 2024 för att sedan under 2025 gå ner till ett årsgenomsnitt på cirka 2 procent.

Det höga ränteläget världen över påverkar den globala tillväxten. IMF:s prognos från juli 2023 förutser att global tillväxt kommer att sakta ner något, från 3,5 procent 2022 till 3,0 procent 2023 och 3,0 procent 2024. Tillväxten i euroområdet förutspås falla kraftigt 2023 för att sedan öka något till cirka 1,5 procent 2024. KI ger en liknande, eller något mer dyster, prognos för Sverige som förutspås ha en tillväxt på -0,4 procent under 2023 och 1,3 procent 2024.

Stockholmsregionen påverkas mindre än andra svenska regioner av det svaga makroekonomiska läget. Enligt Stockholmsbarometerns prognos från maj 2023 förväntas tillväxten i Stockholms län vara 0,1 procent under 2023 för att öka till 2,6 procent under 2024, förutsatt att den höga inflationen inte blir mer ihållande än förväntat.

KI bedömer att arbetslösheten i Sverige stiger något från 7,7 procent 2023 till 8,4 procent 2024. På grund av fortsatta svårigheter att hitta rätt kompetens slår dock konjunkturförsvagningen främst igenom i antalet arbetade timmar. Ökningstakten för antalet arbetade timmar förväntas sakta ned, från 2,2 procent 2023 till 0,0 procent 2024.

Tabell 1. Prognosjämförelse för BNP, arbetslöshet, sysselsättning och KPIF. Utfall för 2022 samt prognos för 2023–2026, procentuell förändring

Nyckeltal	Prognosmakare	2022	2023	2024	2025	2026
BNP (kalenderkorrigerad)	SKR 24/08	2,8	-0,6	1,2	3,4	2,4
	Regeringen 24/08	2,8	-0,6	1	3,1	2,9
	Konjunkturinstitutet 9/08	2,8	-0,9	1,2	3,3	2,8
Arbetslöshet (procent av arbetskraften)	SKR 24/08	7,5	7,8	9,1	8,8	7,8
	Regeringen 24/08	7,5	7,6	8,2	8,3	7,4
	Konjunkturinstitutet 9/08	7,5	7,7	8,4	7,9	7,3
Sysselsättning	SKR 24/08	2,7	1,3	-1,2	0,9	1,7
	Regeringen 24/08	2,7	1,5	-0,3	0,7	1,4
	Konjunkturinstitutet 9/08	2,7	1,4	-0,3	1,0	1,2
Arbetade timmar	SKR 24/08	2,3	2,4	-0,7	1,7	1,7
	Regeringen 24/08	2,3	1,8	0,1	0,5	1,4
	Konjunkturinstitutet 9/08	2,3	2,2	0,0	0,7	1,7
KPI, inflation (årsgenomsnitt)	SKR 24/08	8,4	8,5	2,8	1,4	1,8
	Regeringen 24/08	8,4	8,7	4,0	1,7	1,9
	Konjunkturinstitutet 9/08	8,4	8,7	2,7	1,2	2,1
Styrräntan (årsgenomsnitt)	SKR 24/08	0,75	3,47	3,31	2,08	1,86
	Regeringen 24/08	0,75	3,46	3,77	2,73	2,31
	Konjunkturinstitutet 9/08	0,75	3,47	3,54	2,01	1,75

Källor: Konjunkturinstitutet, Finansdepartementet och SKR.

Enligt Stockholmsbarometerns prognoser från maj och augusti 2023 hade Stockholmsregionen under 2022 en stark arbetsmarknad trots det försämrade konjunkturläget. En viss avmattning sågs under slutet av 2022 men under det kommande året väntas utvecklingen skilja sig mellan de olika branscherna. Branscher som information och kommunikation, som i Sverige till största del är koncentrerat till Stockholmsregionen, väntas stå för den främsta tillväxten inom länet. Likt övriga delar av Sverige förväntas dock branscher som hotell och restaurang, bygg samt detaljhandeln ha en negativ utveckling.

Arbetsmarknadens parter förhandlingar om kostnadsramen för löneutvecklingen har resulterat i att det så kallade märket landar på 4,1 procent för 2023 och 3,3 procent för 2024. Det innebär att reallönerna väntas falla med 5,2 procent 2023, då konsumentpriserna fortsätter att stiga snabbare än lönerna. Under 2024 förväntas reallöneökningar om 1,2 procent, förutsatt att inflationsförväntningarna infrias. Reallönesänkningen 2023 innebär fortsatt negativt tryck på verksamhetsintäkter efter pandemin men dessa förväntas, givet att prognoserna håller, öka under 2024 i takt med reallöneökningarna.

2.3 Skatteintäkter, utjämning, statsbidrag och pensioner

Det försämrade konjunkturläget och situationen på arbetsmarknaden förväntas ge en försämrad skatteintäktsutveckling framöver, vilket försvårar finansieringen av Region Stockholms verksamheter.

Prognosen för de samlade skatteintäkterna 2023–2026 har i vänsterstyrets förslag till budget för 2023 reviderats upp jämfört med den bedömning som ligger till grund för Region Stockholms budget för 2022. Inflationen innebär dock att de nominellt högre skatteintäkterna inte innebär någon reell resursförstärkning.

Liberalerna utgår i detta budgetförslag från en sänkt skatt jämfört vänsterstyrets budget. Skattesatsen i vårt budgetförslag är 12,08 vilket renderar 2 411 miljoner lägre skatteintäkter. Vi utgår från samma belopp för kommunalekonomisk utjämning som prognostiseras i vänsterstyrets förslag till budget för 2024.

Vad gäller kommunalekonomisk utjämning blir det en kraftigt ökad påverkan för Region Stockholm, på grund av beslut av den tidigare socialdemokratiska regeringen. Nästa år kommer den att uppgå till över fem miljarder kronor. År 2022 låg kostnaden för den kommunalekonomiska utjämningen på cirka 2,3 miljarder kronor.

Det blir en kraftig uppräkningskomponent av pensionerna för kommande år, vilket bland annat beror på en inflationsuppräkningskomponent. Pensionskostnaderna för 2023 beräknas uppgå 11,4 miljarder kronor. År 2026 beräknas dessa kostnader minska till 6,4 miljarder kronor, vilket innebär en minskning med 5,0 miljarder kronor eller 43,8 procent jämfört med 2023.

2.4 Reformen för en budget i balans, stärkta intäkter och sänkta kostnader

Region Stockholm står inför omfattande utmaningar. Vänsterstyret har inte klarat av att hantera dessa utan har istället beslutat sig för att höja skatten med hela 30 öre. För invånarna i Stockholms stad leder regionens skattehöjning tillsammans med skattehöjningen i Stockholms stad till en skatteökning på över 4000 kronor per år för en familj med till exempel en lärarlön och en sjuksköterskelön. Detta i en tid då familjernas ekonomier redan är oerhört ansträngda.

Liberalerna vill inte ta denna enkla väg och kommer därför att använda regionens resultatutjämningsreserv samt att lansera ett antal nödvändiga reformpaket i syfte att säkerställa att regionen kan fullfölja sina åtaganden utan att tvingas höja skatten.

Som det redan beskrivits i inledningen till den här budgeten så uppgick de totala överskotten, under tiden vi styrde, till närmare 20 miljarder kronor. Över sju miljarder kronor, närmare bestämt 7 128 miljoner kronor, har avsatts i regionens resultatutjämningsreserv (RUR). Från och med 2013 finns det i kommunallagen en möjlighet att under vissa förutsättningar reservera delar av ett positivt resultat i en resultatutjämningsreserv. Denna reserv kan sedan användas för att utjämna intäkter över en konjunkturcykel, under förutsättning att årets resultat efter balanskravsjusteringar är negativt och att skatteunderlaget är lägre än 10 års genomsnitt. Något som kommer inträffa under 2024 men inte under planåren 2025 eller 2026. Liberalerna kommer att, i budget för 2024, välja att använda RUR i syfte att mildra konjunktorens inverkan på regionens ekonomi och undvika en skattehöjning. RUR används genom att ett belopp motsvarande årets underskott återläggs i balanskravsresultat så att detta blir noll.

En väsentlig del av regionens kostnader går att finna i upphandlingar av varor och tjänster. År 2022 uppgick upphandlingarnas värde till cirka 51 miljarder kronor, året dessförinnan var motsvarande siffra 61 miljarder kronor. Detta är strax under 50 procent av regionens totala budgetomslutning. Region Stockholm behöver arbeta aktivt för att pressa ned priserna i de upphandlingar vi genomför, effektiviseringar är nödvändiga. Liberalerna väljer här att gå fram med ett generellt sparbetning om 1 procent av den totala kostnaden för upphandlingar. Detta motsvarar 620 000 000 kronor.

Det finns idag ett omfattande problem med patienter som uteblir från vårdbesök inom Region Stockholm. Totalt uppgår kostnaderna för detta till cirka 500 miljoner kronor. Liberalerna vill, genom bland annat höjda avgifter för uteblivna besök, halvera dessa kostnader. Genom att göra det kan 250 miljoner kronor frigöras i regionens budget.

Sjukfrånvaron inom Region Stockholm behöver minska. Under tiden Liberalerna var med och styrde regionen skedde återkommande satsningar på arbetsmiljön. I det budgetförslag vi presenterar nu räknar vi med minskade sjuklönekostnader om en procentenhet, en besparing motsvarande 159 miljoner kronor.

Kostnaderna för administration inom Region Stockholm uppgår till 4,9 miljarder kronor. I det budgetförslag som presenteras av Liberalerna väljer vi att gå fram med ett generellt sparkrav om 5 procent för de administrativa processerna i regionen, motsvarande en besparing på 192 miljoner kronor jämfört med vänsterstyrets förslag till budget.

Det går att bättre utnyttja utrymmet inom kollektivtrafiken för reklam. Vi vill via digitala och analoga skärmar i kollektivtrafiksystemet få in extra intäkter om totalt 100 miljoner kronor.

Vi lägger även ett större resultatkrav på fastighets- och servicenämnden i syfte att frigöra resurser, detta hanteras genom halverade vakanser och bättre lokalanvändning och omsluter 100 miljoner kronor.

I den budget som presenteras av vänsterstyret framgår det att de avser höja taxorna i kollektivtrafiken med 50 kronor 2024 och ytterligare 40 kronor efterföljande år. Detta beräknas generera intäkter om 400 miljoner kronor år 2024. I vårt förslag till budget väljer vi att höja avgiften för månadskort i kollektivtrafiken med 85 kronor 2024, vilket leder till ökade intäkter om 250 miljoner kronor jämfört mot vänsterstyrets 2024, totalt 650 miljoner kronor.

Kollektivtrafiken borde få köra på kärnkraftsproducerad el. Med anledning av det väljer Liberalerna att i vårt förslag till budget frånga märkningen bra miljöval samt gå över till ursprungsgarantier om fossilfri el istället för förnyelsebar el. Detta leder till kostnadsbesparingar om 65 miljoner kronor.

Hälsa- och sjukvården i Region Stockholm är en av världens bästa. Det gäller inte minst Karolinska Universitetssjukhusets verksamhet. Under pandemin tog Region Stockholm emot tusentals utomlänspatienter för att avlasta andra regioner och deras sjukhus. Vidare har Region Stockholm behandlat civila och soldater från Ukraina. Liberalerna är stolta över arbetet och vill att akutsjukhusen fortsätter utveckla samarbeten med andra vårdgivare, både inom och utanför Sverige. Bland annat ska akutsjukhusen tydligt öka försäljningen av utomlänsvård, vilket beräknas resultera i 227 miljoner kronor i ökade intäkter.

På längre sikt behöver större strukturförändringar genomföras i syfte att effektivisera den regionala organisationen samt spara in på kostnader. Utöver hög vårdkvalitet och medarbetarnöjdhet är S:t Görans sjukhus verksamhet markant mer kostnadseffektiv än övriga akutsjukhus. Av dessa anledningar vill Liberalerna att Region Stockholm initierar en upphandling av ytterligare ett sjukhus.

Vidare väljer vi att avveckla sommarlovskortet som årligen köps in till en kostnad av ca 55 miljoner kronor.

Sammanfattningsvis väljer Liberalerna att gå fram med besparingsåtgärder som totalt omsluter 2 018 miljoner kronor. Dessa är följande.

- En besparing på upphandlingskostnader om 1 procent, motsvarande 620 miljoner kronor.
- En utökning av såld utomlänsvård motsvarande 227 miljoner.
- Plan för att minska kostnaderna för uteblivna vårdbesök med 250 miljoner kronor, vilket motsvarar 50 procent av nuvarande kostnader.
- En förbättrad lokalanvändning samt halvering av lediga lokaler vilket motsvarar 100 miljoner kronor.
- Handlingsplan för att minska sjukfrånvaro med 159 miljoner kronor, motsvarande en procentenhet.

- Plan för att minska de administrativa kostnaderna med 192 miljoner kronor mer än den styrande majoritetens budget, motsvarande 5 procent av de totala kostnaderna för administration.
- En avveckling av sommarlovskortet som köps in för cirka 55 miljoner kronor.
- En utökning av reklamutrymmet i kollektivtrafiken motsvarande 100 miljoner kronor
- En höjning av taxan i kollektivtrafiken om 650 miljoner kronor, 250 miljoner mer än den styrande minoriteten.
- En möjlighet att köpa kärnkraftsproducerad el till kollektivtrafiken samt borttagande av märkning bra miljöval. Motsvarande en kostnadsbesparing om 65 miljoner kronor.

3. Hälsa- och sjukvård

3.1 Vårdens styrning

All vård ska bedrivas utifrån ett patientperspektiv. Det innebär att patientmötet och patientens resultat är centrala i vården. Hälsa- och sjukvårdsnämnden har ansvaret för att utforma och anpassa hälsa- och sjukvården efter befolkningens behov. Som beställare av vård har hälsa- och sjukvårdsnämnden en övergripande roll och ett ansvar för att säkerställa att vården lever upp till kraven. Därutöver finns den nyinrättade primärvårdsnämnden som ansvarar för avtalen med primärvården, folkhälsoarbetet och tandvården.

I en utmanande tid är det särskilt viktigt att hälsa- och sjukvårdsnämnden genomför noggranna analyser av det totala vårdbehovet på både kort och lång sikt. Det är särskilt angeläget att hälsa- och sjukvårdsnämnden gör detta i nära samarbete med vårdgivare, patientföreträdare och anhöriga, samt kommuner och berörda myndigheter. Resultaten av dessa analyser utgör viktiga underlag för planering av investeringar och utvärderar effektiviteten av vidtagna åtgärder och upphandlingar.

Det ska vara tydligt för vårdgivarna vad som är prioriterat och vilka resultat som ska uppnås. Under det senaste decenniet har Region Stockholm arbetat med genomförandet av Framtidens hälsa- och sjukvård (FHS). Stora förändringar har således skett i form av utflyttning av vård från akutsjukhusen till öppenvården. Arbetet med att utveckla hälsa- och sjukvården var särskilt intensivt under föregående mandatperiod. Liberalerna tog - tillsammans med före detta blågröna koalitionen - fram en primärvårdsstrategi för att påskynda övergången mot en god och nära vård. Vidare genomfördes utredningen Hälsa- och sjukvården 2040 för den långsiktiga planeringen av invånarnas framtida behov. Utredningen leddes av en parlamentarisk beredning och sammanställde flera delrapporter med nuläges- och framtidsanalyser.

Liberalernas budgetsatsningar ska således ses i ljuset av tidigare inriktning för vårdens styrning. Vänsterstyrets politik hotar dock utvecklingen. Det gäller inte minst ambitionen om att återta mer vård till akutsjukhusen och inskränka valfriheten. Med andra ord sker en återgång till en mer ineffektiv styrning av vården. I slutändan kommer det att drabba både patienterna och personalen.

3.1.1 Värna mångfalden, avveckla inte vårdval av ideologiska skäl

En mångfald av vårdaktörer ger patienter valfrihet och ökar tillgängligheten. I slutändan bidrar mångfalden även till utvecklingen av vården i form av kvalitet, nya arbetssätt och effektivt resursutnyttjande. Därför anser Liberalerna att det bästa för vården är att en mångfald av vårdaktörer kan etablera sig och bedriva vård. Under de mandatperioder som Liberalerna

styrde Region Stockholm har vi medverkat till att introducera hela 38 vårdval. Med andra ord rör det vårdområden som har upphandlats enligt lagen om valfrihet (LOV) för att en mångfald av vårdaktörer - alltifrån offentliga till privata och idéburna - kan bedriva vård. Det är bland annat genom dessa vårdval som Region Stockholm har kunnat uppnå den bästa tillgängligheten till vård i hela landet.

Av ideologiska skäl har dock vänsterstyret börjat montera ned nuvarande ordning. Genom omställningsplanen för vårdval ska 13 av 38 vårdval ses över, varav fem avvecklas helt.

Liberalerna anser att det är viktigt att ständigt utvärdera vårdvalen och en översyn genomfördes under föregående mandatperiod. Dock är vår åsikt att nuvarande omställningsplan för vårdvalen har hastats fram. Framförallt saknas det en konsekvensanalys för vad förändringen kommer att innebära för vården. Med andra ord hade det behövts bättre förberedelser i form av dialog med utförare, profession och patientorganisationer samt simuleringar av patientflöden. Liberalerna hade i stället velat fortsätta föregående mandatperiods arbete med att se över vårdvalen. Nämda översyn syftade till att skapa alltifrån tydligare uppdrag och större mottagningar till bättre kostnadskontroll och nivåstrukturer av vårdområden. Överlappande uppdrag sågs således över och vårdgivarnas roll i nätverkssjukvården tydliggjordes. Inom ramen för arbetet ingick även att sänka kostnader och bromsa kostnadsutvecklingen inom den öppna specialistvården, inte minst för att frigöra resurser till primärvården.

Vänsterstyrets omställningsplan för vårdval kommer istället att minska valfriheten, vårdutbudet och tillgängligheten till vården. Kritiken som framförs gentemot vårdvalen präglas i regel av svartmålning och drivs av ideologisk skepsis eller av fientlighet mot valfrihet och privata vårdaktörer. Ett återkommande argument som lyfts är exempelvis att vårdvalen har lett till medicinskt omotiverad vårdkonsumtion. Det har inte framgått eller getts några konkreta exempel på vilken typ av vård som avses. Till exempel ska vårdvalet inom gynekologi ses över, men Liberalerna har svårt att se att kvinnor väljer att gå till gynekologen i onödan. I sammanhanget bör även kostnadsperspektivet nämnas. Drastiska nedskärningar av vårdvalens kostnader medför per definition kraftiga besparingar på vård. Alternativet är en ökad belastning på akutsjukhusen, vilket kommer att - utöver sämre tillgänglighet - resultera i högre kostnader. Vänsterstyrets omställningsplan riskerar alltså att leda till stora kostnadsökningar i en redan svår ekonomisk situation.

Liberalerna motsätter sig därför vänsterstyrets inriktning och omställningsplan. Vi menar att den viktiga valfriheten inte får inskränkas på detta omotiverade sätt, och att den mångfald som har bidragit till Sveriges mest tillgängliga och högspecialiserade vård måste försvaras. Liberalerna vill istället att mångfalden av aktörer ska öka inom vården, till exempel andelen idéburna aktörer. Från januari 2023 är det genom ett riksdagsbeslut möjligt för kommuner och regioner att rikta upphandlingar direkt till idéburna aktörer. Vi vill således att Region Stockholm

- utan ytterligare dröjsmål - går vidare i arbetet med att öka andelen idéburna aktörer under kommande år.

3.1.2 Förändringar och effektiviseringar inom vården

I enlighet med principen om lägst effektiva omhändertagandenivå (LEON-principen) ska rätt vård ges på rätt vårdnivå. Region Stockholm har genomfört ett omfattande och systematiskt arbete på området. Dock finns skäl till ytterligare översyn. Som ett led i detta vill Liberalerna differentiera patientavgifterna för patienter mellan 18–84 år. Följaktligen höjs patientavgiften för dels besök i specialistvården och till närakuter, från 250 kronor till 350 kronor, dels besök på akutmottagningar, från 400 kronor till 450 kronor. Resterande patientavgifter, till exempel i öppenvården, kvarstår i nuvarande form. Utöver bättre möjligheter till att styra patientflöden till rätt vårdnivå kommer egenfinansieringen i vården att öka.

Förändrings- och förbättringsarbetet inom vården som har stått tillbaka under pandemin måste återupptas. Kärnverksamheten behöver prioriteras och vårdens prioriteringsarbete måste fortsätta. Behovet är stort av att styra hälso- och sjukvården mot att bli mer hållbar i form av minskat resursslöseri och ökad kvalitet. I enlighet med den internationella kampanjen Choosing Wisely (Kloka Kliniska Val) vill Liberalerna särskilt lyfta arbetet med att minska onödiga undersökningar och behandlingar, så kallad lågvärdevård. Region Stockholms förutsättningar att introducera modellen på systemnivå bör skyndsamt utredas i syfte att bland annat effektivisera resursanvändningen.

Erfarenheter från beredskapsfrågor och krishantering under pandemin och Sveriges försämrade säkerhetsläge ska tas tillvara. Insatser och satsningar som görs framöver behöver vara systemvårdande och långsiktigt stärka robustheten i hälso- och sjukvårdssystemet. På detta sätt kan Region Stockholm tillhandahålla en effektiv och säker hälso- och sjukvård i kommande kriser.

Omställningen mot god och nära vård måste fortsätta och primärvården ska fortsätta stärkas som navet i sjukvården. För den som är akut sjuk ska ett snabbt och tryggt omhändertagande finnas nära och tillgängligt för patienterna. Av detta skäl får varken vårdval eller närakuter omotiverat avvecklas.

Region Stockholm behöver arbeta mer systematiskt för att hålla läkemedelskostnaderna nere, till exempel genom att öka utbytet av originalläkemedel till biosimilarer och generika. Vidare behöver arbetet för en hållbar antibiotikaanvändning fortgå, vilket är helt avgörande i frågan om ökad antibiotikaresistens i samhället. Regionen behöver arbeta systematiskt för att förhindra att läkemedelsbrister uppstår.

Under de senaste 20 åren har antalet kliniska farmaceuter ökat kraftigt inom både primärvården och slutenvården. Ju komplexare läkemedelsområdet blir, inte minst genom fler läkemedelsalternativ per diagnos, desto mer stöd behöver läkarna och annan vårdpersonal. På

detta sätt avlastar farmaceuter befintlig vårdpersonal i primärvården och på akutsjukhusen. Vidare bidrar farmaceuter till färre återinläggningar inom slutenvården genom fler och fördjupade läkemedelsgenomgångar. Liberalerna vill därför i större utsträckning nyttja denna dolda resurs och följaktligen sträva mot fler kliniska farmaceuter i primärvården och på akutsjukhusen.

Patientperspektivet inkluderar tydliga och oinskränkta rättigheter. En av dessa rättigheter är möjligheten att göra sig förstådd och förstå sjukvårdspersonalen, vilket är avgörande för att få rätt vård. Därför är tillgången till tolk en särskilt viktig fråga. Minderåriga barn ska aldrig behöva agera som tolkar i vården. Liberalerna står alltid upp för rätten till tolk, och att den erbjuds avgiftsfritt för patienter i behov av sådant stöd i Region Stockholm.

Sedan Rysslands provocerade invasion av Ukraina har Region Stockholm på olika sätt stöttat Ukraina och ukrainska flyktingar på olika sätt. Det rör sig bland annat om att skänka sjukvårds- och skyddsutrustning och ta emot skadade eller sjuka personer. Region Stockholms stöd måste fortsätta så länge det finns ett behov.

Liberalerna vill även att vården för multisjuka äldre ska utvecklas. I det ingår att förbättra uppföljningen av patientgruppen, inte minst för att förebygga återinläggningar. Det kan bland annat ske genom att kommunerna får rätt att anställa läkare inom den kommunala vården, till exempel på särskilda boenden (SÄBO). Regeringen har tillsatt en utredning på området och Liberalerna är positiva till en sådan förändring. Vidare bör fler snabbspår inom vården införas för multisjuka äldre. Det bör till exempel bli möjligt för hemsjukvården att - i samverkan med kommunerna - skriva in patienter på korttidsboenden istället för att de ska behöva åka via akutmottagningen. Under året har Liberalerna bidragit till att påbörja inrättandet av ett kunskapscentrum för osteoporos. Det är viktigt att nämnda arbete fortskrider och att kunskapscentrum för osteoporos får ansvar för frakturkedjor på samtliga akutsjukhus i Region Stockholm.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Region Stockholm ska sträva efter att ha landets bästa tillgänglighet till vård.
- Slå fast att patienternas valfrihet ska värnas och inte inskränkas.
- Vårdvalen ska ses över i syfte att säkra tillgänglighet, valfrihet och effektivitet. Avveckling av vårdval och andra vårdformer som drivs av ideologiska skäl ska avbrytas.
- Region Stockholm ska verka för fler upphandlingar med idéburna aktörer.
- Fastställa patientavgifter i enlighet med avsnitt 3.1.2.
- Skyndsamt utreda Region Stockholms förutsättningar att introducera Choosing Wisely (Kloka Kliniska Val).

- Utredda hur kliniska farmaceuters kompetens i större omfattning kan tillvaratas i primärvården och på akutsjukhusen.
- Säkerställa tillgång till tolkar i vården.
- Förbereda Region Stockholms roll i samband med införandet av kommunala läkare.
- Underlätta för hemsjukvården att tillsammans med kommunerna möjliggöra direktinskrivning på korttidsboende.
- Inrätta ett kunskapscentrum för osteoporos med ansvar för frakturkedjor på samtliga akutsjukhus i Region Stockholm

3.2 Primärvården är grunden i sjukvården och måste prioriteras

Liberalerna har som parti länge förespråkat en starkare primärvård. Inte minst har frågan om rätten till en fast namngiven husläkare drivits sedan 1970-talet. Med Liberalerna i tåten genomfördes 1994 års husläkarreform i stora delar, med fokus på att varje invånare ska få välja en fast namngiven husläkare. Dock avvecklades reformen av den efterträdande regeringen – bestående av Socialdemokraterna och Centerpartiet - med följderna att arbetet skrotades.

Lyckligtvis har ett skifte skett i hälso- och sjukvården. Från en sjukhustung vård bedrivs den idag närmare patienten, där primärvården ska utgöra navet i sjukvårdssystemet. Den pågående omställningen innebär att allt fler av vårdens besök sker inom primärvården, som i sin tur möjliggör en god och nära vård.

Liberalerna vill fortsätta den inslagna vägen i Region Stockholm. Vårdcentralerna är nyckeln till en välfungerande sjukvård. Av detta skäl behöver resurserna till primärvården öka.

3.2.1 En husläkarmiljard till vårdcentralerna

För att vårdcentralerna ska kunna utföra sitt uppdrag - med ett ökat helhetsansvar för patienten - behöver primärvårdens andel av den totala hälso- och sjukvårdsbudgeten öka. Under förra mandatperioden var Liberalerna pådrivande för att Region Stockholm ökade vårdcentralernas budget med över en miljard kronor. Därtill förändrades anslagen till att i större utsträckning basera sig på en fast ersättning och utgå från patienternas behov.

Liberalerna vill fortsätta ovannämnda utveckling och föreslog därför en satsning på ytterligare en miljard kronor, uppdelat på två år, i Liberalernas budget för 2023. För 2023 ökade Liberalerna vårdcentralernas budget med sex procent, motsvarande 402 miljoner kronor. I årets budget föreslås en ökning med nio procent, vilket motsvarar 593 miljoner kronor, och uppfyller således Liberalernas vallöfte för primärvården. Liksom föregående år ska merparten av förstärkningen vara ramhöjande och innebär höjda ersättningsnivåer av listningsersättning, listningsbonus och besöksersättningar. Medel avsätts även för att täcka vissa särskilda

satsningar. Motsvarande ramhöjning avsätts även för Kommunalförbundet Sjukvård och omsorg i Norrtälje (KSON) för vårdcentralerna i Norrtälje.

I omställningen mot en god och nära vård har vårdcentralernas basuppdrag breddats, framför allt genom att ansvaret för lindrig till måttlig psykisk ohälsa och medicinsk fotvård tillkommit. Det bredare uppdraget innebär bland annat att fler yrkeskategorier samlas på vårdcentralen. Det ger husläkaren - tillsammans med ett team av andra professioner - möjlighet att möta individens vårdbehov. Utöver husläkare och distriktssköterskor behöver alltså fler professioner anställas på vårdcentralerna. Vänsterstyrets dramatiska sänkning av ersättningen till samtalsbehandlare har dock försvårat anställningen av fler psykologer och kuratorer.

Personer med så kallad multisjuklighet har särskilt stor nytta av en starkare primärvård. Det gäller inte minst i form av kontinuitet, tillgänglighet och samordning. Det är möjligt att välja en geriatriker (specialist på åldrandets sjukdomar) eller pediatriker (barnläkare) som husläkare. Därtill är hemsjukvården av stor betydelse för denna patientgrupp. Liberalerna vill utreda hur hemsjukvården hos kommunerna bättre kan stödjas och utvecklas. I sammanhanget bör dock nämnas att för vissa patienter, med specifika diagnoser och stora vårdbehov, är kontinuitet med annan specialistvård och specialistläkare viktig.

Det är viktigt att husläkarnas tid i ökad utsträckning kan användas för att träffa patienter. Den administrativa belastningen behöver därför minska. Det kan ske genom exempelvis digitala lösningar och fler medicinska sekreterare.

3.2.2 Målsättningen om 1 100 listade patienter per husläkare står fast

För Liberalerna är rätten att välja en fast namngiven husläkare det viktigaste målet inom primärvården. En husläkare som känner sin patient och dennes sjukdomshistoria kan ge en mer kvalitativ vård och ökad trygghet för patienten. Vidare förbättras kontinuiteten i vården, vilket i sin tur ökar både personalens nöjdhet och patientens känsla av trygghet. I slutändan får det positiva effekter i hela sjukvårdssystemet.

Socialstyrelsen har fastställt ett riktmärke som rekommenderar att antalet listade patienter per heltidsarbetande läkare i genomsnitt bör vara 1 100. Liberalerna är positiva till rekommendationen och som första steg bör därför en handlingsplan tas fram för hur riktmärket stegvis kan förverkligas i Region Stockholm. I denna översyn bör hänsyn tas till Region Stockholms specifika förutsättningar.

Under föregående mandatperiod ökade antalet invånare med en fast namngiven husläkare med över 20 procentenheter. Det motsvarar cirka 500 000 personer. Liberalerna vill fortsätta denna utveckling och föreslår därför en kraftigt utökad bonus till vårdcentraler med hög andel läkarlistade patienter. Den utökade bonusen ska kombineras med en tydligare kravställning. I enlighet med Socialstyrelsens ovannämnda riktvärde behöver taknivån för antalet listade patienter per husläkare minskas. Vidare ska parametrar såsom husläkares anställningsgrad

och faktiska kontakter med sina listade patienter utarbetas. Liksom en god tillgänglighet till vård är en hög kontinuitet inom primärvården helt central för dess förtroende. För att uppnå det behöver bland annat nämnda bonus reformeras.

Liberalerna värnar den enskilde invånarens valfrihet och är således kritiska till vänsterstyrets satsning om passiv listning. Vänsterstyrets förslag innebär att ungefär 200 000 invånare tvångslistas på en vårdcentral. Liberalerna har istället som mål att under nuvarande mandatperiod erbjuda alla invånare - som ännu inte är listade hos en fast namngiven husläkare - ett personligt erbjudande om detta. Utöver frivillighet utgår Liberalernas erbjudande - till skillnad från vänsterstyret - från listning hos fasta namngivna husläkare och inte listning på vårdcentraler.

3.2.3 Åtgärda vita fläckar i primärvården och skärp tillsynen

En primärvård av hög kvalitet måste finnas tillgänglig för alla invånare i Region Stockholm. Tillgänglighet i primärvården är viktigt både ur ett medborgar- och patientperspektiv. Det främjar även effektiviteten i vårdsystemet, särskilt genom att avlasta högre vårdnivåer. Region Stockholm är sedan länge ledande när det gäller tillgänglig sjukvård. Många vårdcentraler har uppnått goda resultat med korta väntetider. Det är dock viktigt att kontinuerligt följa utvecklingen på området.

Där bristande tillgång till vård konstateras eller uppkommer i länet, så kallade "vita fläckar", bör Stockholms läns sjukvårdsområde (SLSO) ha möjlighet att etablera nya vårdcentraler. Följaktligen är det viktigt att regelbundet utföra analyser av tillgängligheten inom länet. Liberalerna föreslår att ett sådant arbete görs årligen och att en särskild strategi för att motverka så kallade "vita fläckar" tas fram. Genom att vara proaktiva, och vidta åtgärder för att säkerställa tillgängligheten, så kan vi möta invånarnas behov på ett bättre sätt.

För att motverka kvalitetsbrister vid vårdcentralerna är det viktigt att införa tydliga krav och genomföra regelbundna kontroller. En översyn av Region Stockholms uppföljning och sanktionsmöjligheter gentemot vårdgivare är nödvändig, oavsett driftsform. Uppföljningen bör särskilt fokusera på kvalitet och tillgänglighet, inklusive möjligheten för patienterna att kunna välja kontaktväg och få kontakt samma dag. Det är även viktigt att fortsätta utveckla den digitala vården. På detta sätt kan digitala lösningar komplettera den fysiska vården. Genom att fortsätta förbättra och integrera digitala verktyg kan en effektivare och tillgängligare vård erbjudas.

Under året har vänsterstyret gått vidare med att föra över driften av telefonrådgivningen hos 1177 Vårdguiden i egen regi. Förändringen genomförs trots att Region Stockholm har landets kortaste svarstider. Liberalerna är emot detta och bedömer att uppbyggnaden av en egen regi-verksamhet kommer bli tidsödande, öka kostnaderna och leda till längre väntetider.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Ersättningsnivåerna i vårdval husläkarverksamhet med basal hemsjukvård ska höjas med 9 procent år 2024, motsvarande 593 miljoner.
- Utredda hur hemsjukvården i Region Stockholms kommuner kan stödjas och utvecklas på ett bättre sätt.
- Alla olistade invånare i länet ska ges ett personligt erbjudande om att lista sig hos en fast namngiven husläkare.
- Vårdcentralerna ska utgöra navet i hälso- och sjukvården och fler professioner anställas.
- Upprätta en handlingsplan för att arbeta mot målet om 1 100 listade patienter per husläkare.
- Kraftigt öka och reformera bonusen till vårdcentraler med hög kontinuitet och hög andel läkarlistade patienter.
- En årlig analys av geografisk tillgänglighet över länet ska genomföras och en strategi för "vita fläckar", med beredskap att vid behov starta vårdverksamheter i egen regi, utarbetas.
- Uppföljningen av vårdcentraler både gällande kvalitet och tillgänglighet ska skärpas.

3.3 Folkhälsa – för alla stockholmares frihet

Liberalerna strävar efter att främja individens frihet och möjligheter. En god hälsa innebär ökad frihet och bättre förutsättningar för ett gott liv. I enlighet med omställningen till god och nära vård behöver sjukvårdssystemet utvecklas till att bli mer proaktivt.

Enligt Folkhälsomyndigheten har människor i Sverige generellt sett en god hälsa. Det finns alltså stora utmaningar. Inte minst har människor som lever i socioekonomiskt utsatta områden en betydligt högre risk för ohälsa. Av detta skäl är det av stor vikt att stärka folkhälsoinsatserna i dessa områden och det krävs nya arbetssätt. På detta sätt kan det förebyggande perspektivet tas i en ännu större beaktning i vårdens utförande.

3.3.1 Det förebyggande arbetet ska utökas

Liberalerna vill stärka Region Stockholms ambitioner på folkhälsoområdet. Genom ett aktivt och långsiktigt folkhälsoarbete kan Region Stockholm minska mänskligt lidande och ojämlikheten i folkhälsan. I slutändan kan detta arbete minska behovet av sjukvård och andra samhällsekonomiska kostnader. Liberalerna vill därför att Region Stockholm ska ha som mål att årligen öka det förebyggande hälsoarbetets andel av den totala hälso- och sjukvårdsbudgeten. Vårdcentralerna ska utgöra en central del i det arbetet.

Som övergripande inriktning vill Liberalerna stärka hälsan i områden där ohälsan är som störst. En särskild kommission ska således tillsättas för en mer jämlik och jämställd hälsa. I sammanhanget bör nämnas att 14 vårdcentraler idag har i uppdrag att ge ett utökat hälsofrämjande stöd till invånarna i länets mest utsatta områden. I samverkan med andra aktörer är målet att verka för att förbättra fysisk och psykisk hälsa samt förebygga framtida ohälsa. Liberalerna vill därför att nämnda hälsofrämjande och befolkningsinriktade uppdrag ska utökas till ytterligare fem vårdcentraler i länet.

Barn och unga är en särskilt prioriterad grupp i folkhälsoarbetet. Under föregående mandatperioder genomfördes således flera satsningar riktade mot denna grupp. Ett exempel är arbetet med barnvårdscentralerna i utsatta områden, där hembesöksprogrammen i utsatta områden - i samarbete med socialtjänsten - utökades. Liberalerna vill att hembesöksprogrammet utökas till fler stadsdelar och kommuner i syfte att ge stöd och trygghet till fler barn och familjer. Vidare vill Liberalerna även att fler familjecentraler etableras i Region Stockholm. Genom att samla mödravårdscentral, barnvårdscentral, socialtjänst och öppen förskola på samma plats kan ett bättre stöd ges till både barn och föräldrar. Detta arbetssätt skapar en ökad tillgänglighet och kontinuitet i vården för familjer, samtidigt som det underlättar samarbete och samordning mellan olika vårdgivare och tjänster.

Region Stockholms hälsokommunikatörer spelar en viktig roll i folkhälsoarbetet. Hälsokommunikatörerna har en tvärvetenskaplig kompetens inom hälso- och sjukvård, med uppdraget att främja hälsa genom kultur- och språkpassade insatser, särskilt riktade mot nyanlända och personer med migrationsbakgrund. Under pandemin spelade hälsokommunikatörerna en särskilt viktig roll genom att informera om vaccinationer och sprida kunskap om Covid-19. Det gäller särskilt arbetet med att anpassa information efter språk och olika kulturella perspektiv. Liberalerna värnar därför särskilt om hälsokommunikatörernas verksamhet.

För att stärka Region Stockholms folkhälsoarbete ytterligare är det av stor betydelse att fokus även riktas mot cancerområdet. Tidig upptäckt är avgörande i kampen mot cancer i alla dess former. Genom screeningundersökningar kan cancer identifieras i ett tidigt skede, vilket förbättrar prognosen för patienterna och besparar dem från mycket lidande. Därför är det bland annat viktigt att Region Stockholm verkar för att fler deltar i screeningundersökningar. I detta arbete spelar återigen hälsokommunikatörer en särskilt viktig roll i Region Stockholms utsatta områden, där deltagandet generellt sett är lägre än i övriga länet.

3.3.2 Nya arbetssätt för en bättre hälsa

Under föregående mandatperiod tog Liberalerna - tillsammans med den före detta blågröna koalitionen - initiativ till landets första hälsoobligation för att hjälpa personer mellan 50 och 60 år i riskgrupp att förebygga typ 2-diabetes. Resultaten tyder hittills på att hälsoobligationen effektivt minskar risken för att utveckla typ 2-diabetes. Liberalerna vill därför genomföra en

funktionsupphandling för ett breddinförande. Vidare vill Liberalerna även utveckla ytterligare en hälsoobligation. Möjliga områden att titta på kan vara obesitas (med barnfetma som prioritet), högt blodtryck, osteoporos (benskörhet) och astma/kol.

Under föregående mandatperiod var Liberalerna drivande i införandet av en pilotstudie med riktade hälsosamtal. Arbetet utförs på vårdcentraler som är belägna i geografiska områden där ohälsan är som störst. Syftet är att stötta människor i deras hälsa och erbjuda råd och andra insatser från vårdens sida. Arbetssättet finns redan i flera regioner och har visat sig ha god effekt. Liberalerna vill att projektet permanentas, om det visar sig falla väl ut.

Fysisk aktivitet har en positiv effekt på hälsan. Dock är stillasittande och inaktivitet alldeles för vanligt i Sverige och Region Stockholm. Liberalerna vill därför att vårdcentralerna i större utsträckning skriver ut fysisk aktivitet på recept (FaR). Forskning visar att fysisk aktivitet på recept kan vara ett komplement, och i vissa fall lika effektivt som läkemedel, för bland annat behandling av högt blodtryck och stroke, typ 2-diabetes, hjärt- och kärlsjukdomar, övervikt och benskörhet.

Idag erbjuder Region Stockholm och andra regioner mammografi för kvinnor mellan 40 och 74 års ålder. Dock negligerar detta åldersspann att bröstcancer inte har någon åldersgräns. Liberalerna vill därför göra upp med åldersdiskrimineringen i mammografiscreeningen och avskaffa den övre åldersgränsen. I sammanhanget bör nämnas att en numera känd riskfaktor för kvinnor, som försvårar vanliga bedömningar vid mammografi, är täta bröst. Liberalerna vill således att Region Stockholm även erbjuder individualiserade undersökningar, bland annat avseende kvinnors brösttäthet. I detta arbete är det viktigt att Region Stockholm uppmuntrar till nya screeningmetoder, till exempel genom användning av artificiell intelligens (AI), i samverkan med läkare. Under året var S:t Görans sjukhus först ut i världen med att visa på vinsterna med att använda AI i mammografiscreeningen.

Inom ramen för ett treårigt pilotprojekt har Region Stockholm infört organiserad prostatacancer-testning. Därtill har Region Stockholm genomfört Sveriges första pilotprojekt inom lungcancerscreening för kvinnor i riskgrupper, vilket är ett exempel på riktad och individualiserad screening. Dessa projekt är viktiga att fullfölja och utvärdera för att se om de kan införas permanent. Sedan drygt två år tillbaka samordnar dessutom Regionalt Cancercentrum Stockholm-Gotland (RCC) det nationella införandet av screening för tjock- och ändtarmscancer i övriga regioner, vilket är ett viktigt steg för att upptäcka och behandla denna typ av cancer i ett tidigt skede.

Avslutningen bör nämnas att köerna till det hiv-förebyggande läkemedlet preexpositionsprofylax (PreP) arbetades bort under föregående mandatperiod. Det är viktigt att Region Stockholm fortsättningsvis säkerställer god tillgänglighet till PreP, inte minst för gruppen män som har sex med män.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Årligen öka det förebyggande hälsoarbetets andel av den totala hälso- och sjukvårdsbudgeten.
- Arbeta för att stärka hälsan i områden där ohälsan är störst och tillsätta en kommission för jämlik och jämställd hälsa.
- Utöka det särskilda uppdraget om hälsofrämjande befolkningsinriktade insatser till ytterligare fem vårdcentraler i utsatta områden.
- Värna hälsokommunikatörernas verksamhet.
- Utöka hembesöksprogrammen för barnvårdscentral (BVC) till fler platser och öppna fler familjecentraler.
- Genomföra en funktionsupphandling för att breddinföra hälsoobligationen för typ 2-diabetes.
- Utveckla en ny hälsoobligation.
- Fullfölja pilotprojektet med hälsosamtal. En långsiktig inriktning bör vara att dessa ska permanentas, om utvärderingen visar på positiva resultat.
- Införa styrning för att fysisk aktivitet på recept (FaR) ska användas i större utsträckning.
- Utveckla mammografiscreening till att bli mer individualiserad och ta bort den övre åldersgränsen. Nya screeningmetoder ska uppmuntras, till exempel genom användning av artificiell intelligens (AI).
- Stärka folkhälsoarbetet inom cancerområdet. Pilotprojekten med organiserad prostatacancer-testning och individualiserad lungcancerscreening ska fortsätta.
- Säkerställa god tillgänglighet till preexpositionsprofylax (PreP).

3.4 Vaccination – nyckeln till att förebygga lidande och sjukdom

Sjukdomsförebyggande vaccinationer bidrar till en god hälsa och innebär större frihet och bättre förutsättningar att leva ett gott liv då de ger människor möjligheten att skydda sig själva och sina närstående mot allvarliga sjukdomar. Eftersom alla inte kan vaccineras är det viktigt att Region Stockholm strävar efter att uppnå en så hög vaccinationsgrad som möjligt för att uppnå flockimmunitet och skydda samhällets mest sårbara. Detta är särskilt viktigt i regionens utsatta områden där ohälsan är som störst.

Sverige har idag ett välfungerande nationellt vaccinationsprogram för barn som effektivt förebygger spridningen av många farliga sjukdomar. Däremot finns det flera sjukdomar som inte ingår i vaccinationsprogrammet och vi ser att vaccinationstäckningen skiljer sig mycket

beroende på bostadsort och föräldrarnas inkomster. Liberalerna menar att vaccination mot farliga sjukdomar inte får avgöras av storleken på plånboken. För att jämna ut hälsoklyftorna vill Liberalerna därför erbjuda kostnadsfri vaccinering mot en rad sjukdomar:

Bland annat vill vi att alla ovaccinerade pojkar och män under 26 års ålder ska erbjudas vaccination mot HPV (humant papillomvirus). HPV är den vanligaste sexuellt överförbara infektionen i Sverige och resulterar i att omkring 800 kvinnor och 300 män i Sverige får HPV-relaterad cancer årligen. Vaccination mot HPV infördes för flickor i åldrarna 10-12 inom ramen för det nationella barnvaccinationsprogrammet 2010. I samband med detta erbjöds så kallad catch-up-vaccinering för flickor som då var mellan 14–18 år. Sedan 2020 erbjuds också pojkar vaccination mot HPV, men man genomförde aldrig någon catch-up-vaccinering. Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten pekar på att det är samhällsekonomiskt kostnadseffektivt att vaccinera äldre pojkar. Region Stockholms läkemedelskommittés expertgrupp för vaccinationer samt Smittskydd Stockholm rekommenderar även att män upp till 26 år bör erbjudas vaccination.

Ett annat vaccin som Liberalerna vill att Region Stockholm erbjuder är vattkoppsvaccin för barn. Vattkoppor är en av våra vanligaste infektionssjukdomar som årligen infekterar över hundratusen barn. Sjukdomen är mycket smittsam och leder ofta till feber och kliande blåsor. Även om sjukdomen i de flesta fall läker av sig själv drabbas en del barn av så pass allvarliga komplikationer att de hamnar på sjukhus. Sjukdomen orsakar stort lidande både för barn och föräldrar och leder till stora kostnader för samhället i form av utebliven produktion på grund av vab (vård av barn) och besök i vården. Finska motsvarigheten till Folkhälsomyndigheten, Institutet för hälsa och välfärd, har utrett frågan och idag ingår subventionerat vaccin mot vattkoppor inom ramen för det finska nationella vaccinationsprogrammet för barn. Detsamma gäller till exempel Tyskland, USA, Kanada och Island.

Liberalerna vill också erbjuda gratis TBE-vaccin till barn och unga mellan 3–18 år. Antalet fall av virussjukdomen TBE (Tick-Borne Encephalitis) som sprids genom fästingar har ökat de senaste åren och enligt Folkhälsomyndigheten är Region Stockholm ett av flera områden med hög risk. De flesta som insjuknar är personer som inte har vaccinerats och en ovaccinerad person som smittas av TBE riskerar att utveckla hjärnhinneinflammation.

Det är självfallet inte enbart barn som gynnas av vaccinationer, utan även många äldre. Hösten 2021 fattade Region Stockholm ett inriktningsbeslut i vårdens kunskapsstyrningsnämnd gällande ett regionalt vaccinationsprogram för äldre och sedan en tid tillbaka utreder Region Stockholm en hållbar struktur för detta. Liberalerna vill att man så snart ekonomin tillåter går vidare för att införa vaccinationsprogrammet. För tillfället erbjuds årligen alla invånare över 65 år kostnadsfri vaccination mot säsongsinfluensa och pneumokocksjukdom, vilket är positivt. Men i snitt ligger vaccinationsgraden för influensa bland gruppen 65 år och äldre enbart på cirka 50 procent. Genom att införa ett särskilt vaccinationsprogram för 65+ i Region

Stockholm kan vi avsevärt höja vaccinationsgraden, minska sjukdomsfall och dödsfall, samt öka många individers livskvalitet. Ett äldrevaccinationsprogram skulle dessutom kunna avlasta den övriga sjukvården då färre riskerar att bli allvarligt sjuka och behöva behandling.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Införa avgiftsfri HPV-vaccination för alla ovaccinerade pojkar och män under 26 års ålder, senare under planperioden.
- Utreda självfinansieringsgraden av att erbjuda kostnadsfritt vaccin mot vattkoppor i Region Stockholm.
- Införa avgiftsfri vaccination mot TBE för barn mellan 3-18 år senare under planperioden.
- Utreda införandet av ett vaccinationsprogram för personer 65 år och äldre.

3.5 Närakuterna – en viktig del av vården som inte får avvecklas

Utvärderingar visar på att närakutsstrukturen är till stor nytta för Region Stockholms invånare. På närakuterna finns alltifrån röntgen, laboratorium och ambulansintag till särskild kompetens för barn och äldre. Årligen behandlar närakuterna hundratusentals patienter mot de vanligaste akuta skadorna och sjukdomarna. Patienter som tidigare sökte vård via akutmottagningarna kan alltså vända sig direkt till närakuterna för snabbare och kostnadseffektivare vård. Med andra ord spelar närakuterna en viktig roll i att avlasta akutsjukhusen och deras akutmottagningar.

Vänsterstyret är dock i full gång med att nedmontera närakuterna. Fristående närakuter, som inte ligger på sjukhusområden, utreds för att samlokaliseras med akutsjukhusen. Med andra ord hotas hela fem av elva närakuter i Region Stockholm av nedläggning. Redan nu föreslås en avveckling av närakuten vid Hötorget. Dessförinnan har vänsterstyret stoppat de redan beslutade närakuterna i Skärholmen och Jakobsberg från föregående mandatperiod.

Till skillnad från vänsterstyret vill Liberalerna bevara närakuterna och etablera fler. Region Stockholm ska prioritera och skyndsamt etablera närakuterna i Jakobsberg och Skärholmen. Därutöver vill Liberalerna under innevarande mandatperiod etablera ytterligare två närakuter, en i Bromma och en i Dalen. Vidare bör en utredning genomföras i syfte att öppna en närakut i nordöstra delen av länet. Utredningen ska grunda sig på befintliga kriterier såsom geografisk spridning, befintliga närakuter och befolkningsunderlag.

Sedan närakutsreformen 2017 har tillgängligheten till akutvård ökat. Med andra ord har närakuterna varit till godo för både patienterna och sjukvårdssystemet i övrigt. Med fler närakuter - och således en ökad geografisk spridning - kan Region Stockholm bättre säkerställa en jämlik vård och en bättre sammanhållen vårdstruktur. Det bör alltjämt understrykas att närakuterna finns till för de skador och sjukdomar som inte kan tas om hand

inom primärvården. Följaktligen ska vårdcentralerna fortsatt utgöra navet i patientens vårdkedja.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Avbryta alla pågående nedläggningar av närakuter och garantera att närakutsstrukturen långsiktigt bevaras. I det ingår att förnya avtalet med närakuten vid Hötorget.
- Skyndsamt etablera närakuterna i Jakobsberg och i Skärholmen enligt tidigare beslut.
- Etablera ytterligare två närakuter under innevarande mandatperiod, en i Bromma och en i Dalen.
- Genomföra en utredning om att etablera ytterligare en närakut i nordöstra delen av länet.

3.6 Akutsjukhusen har en central roll i sjukvårdssystemet

Region Stockholm har sju akutsjukhus som bedriver både akut och elektiv vård. Deras uppgift är mer avancerad, komplicerad och resurskrävande vård. Tillsammans - och var för sig - utgör akutsjukhusen en central del i Region Stockholms sjukvårdssystem.

Det är av största vikt att patienten kommer till rätt vårdnivå. Genom att följa LEON-principen - vård på lägsta effektiva omhändertagandenivå - kan vård erbjudas som både är närmare invånarna och mer kostnadseffektiv. I Region Stockholm har det därför pågått ett arbete med att flytta ut vård från akutsjukhusen, exempelvis till öppen specialistvård, samtidigt som akutsjukhusen har getts bättre möjligheter att bedriva sina högspecialiserade uppdrag.

3.6.1 Flytta vården närmare patienten

Liberalerna vill fortsätta omställningen till en god och nära vård och gradvis minska uppdraget för akutsjukhusen. Vänsterstyrets politiska inriktning för hälso- och sjukvården innebär dock det motsatta.

Först och främst bör utformningen av de nya akutsjukhusavtalen (2024–2028) särskilt nämnas. Akutsjukhusens uppdrag utökas kraftigt, vilket innebär att mer öppen specialistvård flyttas tillbaka till akutsjukhusen. Vidare ska akutsjukhusavtalen utformas med en betydligt högre andel fast ersättning. Över tid har en sådan fördelning visat sig resultera i minskad vårdproduktion och sämre tillgänglighet. Liberalerna menar istället att akutsjukhusavtalen måste innehålla tydliga incitament till att träffa, behandla och vårda patienter med god kvalitet och tillgänglighet. Utformningen av akutsjukhusavtalen ska även ses i ljuset av omställningsplanen för vårdval och följligen avvecklingen av flertalet vårdvalsområden. Därtill bör nedmonteringen av närakutsstrukturen beaktas. Sammantaget riskerar vårdköerna till akutsjukhusen - både vad gäller akut och elektiv vård - att öka ytterligare.

Liberalerna vänder sig starkt emot ovannämnda utveckling. Region Stockholm ska skyndsamt ta fram en samverkansmodell med externa aktörer för att bättre utnyttja tillgänglig operationskapacitet. Utöver bättre tillgänglighet kan en sådan samverkan leda till stora kostnadsbesparingar, kortare vårdköer och bättre medarbetarnöjdhet.

I takt med omställningen till en god och nära vård - och således minskningen av akutsjukhusens uppdrag - har även andra vårdformer utvecklats. Det gäller inte minst utbyggnaden av vårdplatser inom geriatrik, rehabilitering och avancerad sjukvård i hemmet (ASiH), varav den senare vårdformen idag utgör nästan hälften av Region Stockholms vårdplatser totalt. Mot bakgrund av att dessa vårdformer i stor utsträckning bedrivs som vårdval oroas Liberalerna för deras framtid. Utöver den ovannämnda omställningsplanen för vårdval har revideringarna av vårdvalen antingen uteblivit eller varit otillräckliga. Liberalerna värnar särskilt om dessa vårdformer, inte minst i arbetet med att avlasta akutsjukhusen. I sammanhanget bör även satsningarna på vårdcentralerna och närankuterna beaktas. Även informationskampanjer om hur patienter kan få snabbare vård på rätt nivå kan minska trycket på akutsjukhusen.

3.6.2 Fler vårdplatser för bättre vård och arbetsmiljö

I en växande region är det nödvändigt att i vissa avseenden utveckla och expandera akutsjukhusen. De senaste åren har exempelvis samtliga akutsjukhus genomgått om- och tillbyggnader för att förbättra vård- och arbetsmiljön. Vidare har allt fler erbjudits vårdplatser i enkelrum, vilket främjar både personlig integritet och smittskydd.

Med andra ord är det viktigt att Region Stockholm - vid utflyttningen av vård från akutsjukhusen till andra vårdnivåer - säkerställer tillräckligt med resurser för patienter i behov av avancerad vård. I dagsläget räcker dock inte vårdplatserna till. Det visar sig särskilt i antalet överbeläggningar på akutsjukhusen, som bland annat fortplantar sig i långa väntetider på akutmottagningarna. För att skapa nödvändiga marginaler vill Liberalerna öppna fler bemannade vårdplatser och sträva efter en beläggningsgrad på 85 procent på akutsjukhusen. En utredning ska genomföras om vilken typ av vårdplatser som Region Stockholm behöver på lång sikt.

Vidare behöver samverkan med kommunerna kring utskrivningsklara patienter fortsätta utvecklas. Andra viktiga åtgärder inkluderar exempelvis implementering av effektiva triage- och flödesprocesser och ökad direktinläggning på geriatrisk avdelning.

3.6.3 Nya arbetssätt för framtidens akutsjukhus

Mångfald och valfrihet bidrar till utvecklingen av vården i form av nya arbetssätt och effektivt resursutnyttjande. Det visar inte minst S:t Görans sjukhus som sedan 1999 har drivits i privat regi. Under föregående mandatperiod var Liberalerna med och beslutade om att fortsätta upphandla driften av S:t Görans sjukhus inför att avtalet löper ut i början av 2026. Det är följaktligen av stor vikt att upphandlingsarbetet fortskrider.

Mot bakgrund av det ovan sagda vill Liberalerna utreda möjligheten att upphandla ytterligare ett akutsjukhus. Genom att öka mångfalden av utförare finns potentiella vinster i form av effektivare resursutnyttjande och ytterligare utveckling av vården. Vidare innebär det en ökad valfrihet för både patienter och personal.

Akutsjukhusen har en särskild viktig roll inom cancervården. Strålbehandling är en av de viktigaste och effektivaste behandlingsmetoderna mot cancer och utgör tillsammans med läkemedelsbehandling grunden för den icke-kirurgiska cancerbehandlingen. Redan 2017 beslutade Region Stockholm om att bygga ut strålbehandlingskapaciteten i enlighet med den regionala cancerplanen. Dock är denna typ av kapacitet ännu eftersatt på akutsjukhusen. Liberalerna vill därför att Region Stockholm skyndsamt går vidare i frågan och fullföljer utbyggnaden av strålbehandlingskapaciteten.

Allt för många inom vården vittnar om onödig administration på akutsjukhusen. Faktum är att problemet även finns på akutmottagningarna. Liberalerna vill därför lyfta betydelsen av medarbetardriven innovation. Till exempel har vårdens medarbetare på Södersjukhuset utvecklat en IT-lösning som minskar den administrativa bördan på akutmottagningen. Vidare har innovativa lösningar på Norrtälje sjukhus gjort att trängseln på akutmottagningen minskat. Goda idéer bör således implementeras brett i verksamheterna i så stor utsträckning som möjligt. I sammanhanget bör Region Stockholms innovationsfond och dess olika innovationskontor nämnas, vars syfte är att ge medarbetare möjlighet till att utveckla verksamheterna.

Vården och omsorgen i Norrtälje skiljer sig jämfört med övriga delar av Region Stockholm. Norrtälje sjukhus, som drivs av Tiohundra AB inom ramen för Kommunalförbundet Sjukvård och omsorg i Norrtälje (KSON), ingår i den så kallade Norrtäljemodellen och är särskilt framgångsrik. Liberalerna vill därför att kommunalförbundet värnas och ges goda förutsättningar för att fortsätta utvecklas. Norrtäljemodellen bör även utgöra inspiration för vårdutveckling och samverkan på andra håll inom Region Stockholm.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Omställningen och nivåstruktureringen av vården, utifrån lägsta effektiva omhändertagandenivå, ska fortsätta och akutsjukhusens uppdrag kring öppen specialistvård inte ska utökas.
- Skyndsamt ta fram en samverkansmodell med externa aktörer för att bättre utnyttja tillgänglig operationskapacitet.
- Utredda öppnandet av fler bemannade vårdplatser, inklusive vilken typ av vårdplatser. Målet är en beläggningsgrad på 85 procent på akutsjukhusen.
- Fullfölja upphandlingen av S:t Görans sjukhus.
- Utredda upphandling av ytterligare ett akutsjukhus.
- Fullfölja utbyggnaden av Region Stockholms strålbehandlingskapacitet.
- Värna Kommunalförbundet Sjukvård och omsorg i Norrtälje samt uppdra Region Stockholm att fortsätta ta ansvar för en säkrad finansiering av vårdens och kommunalförbundets utveckling.

3.7 Högspecialiserad vård – Region Stockholm ska ligga i framkant

Region Stockholm har den mest högspecialiserade vården i hela Sverige. Det tar sig till särskilt uttryck genom Karolinska Universitetssjukhuset som är ett av världens främsta akutsjukhus.

Region Stockholm har flera nationella uppdrag inom högspecialiserad vård (NHV-uppdrag). Därav kan Region Stockholm erbjuda högspecialiserad vård till patienter från andra regioner och länder. Det bör dock nämnas att NHV-uppdragen för med sig medel som möjliggör en volym i verksamheten, vilket i sin tur bidrar till hög kvalitet även för invånarna i Region Stockholm. Liberalerna vill således att Region Stockholm fortsätter att söka NHV-uppdrag. Under 2023 har Region Stockholm fått ytterligare tillstånd för högspecialiserad vård, varav ett avser könsdysfori inom den så kallade transvården. Liberalerna är positiva till att Region Stockholm är en av tre regioner som har tilldelats uppdraget. Uppdraget ska ena och harmonisera transvården i hela Sverige i syfte att uppnå en jämlik och evidensbaserad vård. Inom ramen för uppdraget ingår även forskning på området. Sammantaget leder uppdraget till att vården förbättras för de som lider av könsdysfori.

Den högspecialiserade vården är även en viktig del för framsteg inom life science-området. Genom att bedriva avancerad forskning och implementera nya behandlingsmetoder bidrar den högspecialiserade vården till att stärka regionens konkurrenskraft och attraktivitet. Karolinska Comprehensive Cancer Center utgör ett gott exempel på hur Region Stockholm samlar spetskompetens inom cancervård och forskning. Liberalerna menar att det är av yttersta vikt att Region Stockholm fortsätter att ligga i framkant på området. För att fortsätta utvecklingen

krävs ett brett samarbete mellan hälso- och sjukvården, akademien och näringslivet. Ett väl fungerande samarbete är nyckeln till att nya behandlingsmetoder snabbt kan föras ut till vården och i slutändan till patienterna.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Fortsätta söka uppdrag inom nationell högspecialiserad vård.
- Främja samarbete mellan hälso- och sjukvård, akademi och näringsliv.

3.8 Prehospital vård

Under föregående mandatperiod påbörjades arbetet med en framtidsplan för den prehospitala vården (2026–2034). En aktör i egen regi ska ansvara för prioriterings- och dirigerings-tjänsten och utbildningsinsatserna fortsätter kring bland annat akut prehospital psykiatri för all personal. Vidare beslutade Region Stockholm om att etablera en ny ambulanshelikopterbas i Ullna, Österåker, och utöka ambulanshelikopterverksamheten från en till två helikoptrar året runt. Därtill påbörjades arbetet med att successivt överta prehospitala lokaler i syfte att etablera en långsiktig och stabil lokalförsörjning.

Utan hänsyn till ovannämnda framtidsplan har vänsterstyret lagt en ny inriktning för den prehospitala vården. Framför allt ska all vägburen ambulanssjukvård - efter 30 år som delvis upphandlad verksamhet - återtas i egen regi. Det gäller även verksamheterna för jour- och akutläkarbil. Med hänsyn till att vänsterstyret agerar likadant inom andra vårdområden ser Liberalerna det som ett högst ideologiskt motiverat beslut. Det visar inte minst den bristfälliga konsekvensanalysen av förändringen. Liberalerna vill fortsätta upphandla verksamheten för att garantera en kvalitativ, tillgänglig och kostnadseffektiv ambulanssjukvård. Det bör särskilt nämnas att en mångfald av utförare även är till fördel för ambulanssjukvårdens medarbetare. På detta sätt stärks valfriheten samt kunskaps- och erfarenhetsutbytet mellan arbetsgivare.

Sedan 2015 har tjänsten psykiatriambulans (PAM) funnits i Region Stockholm. Från att enbart ha varit en suicidpreventiv åtgärd utvecklades den snabbt till att erbjuda ett bättre akut och prehospitalt omhändertagande av personer med akut psykisk ohälsa. Region Stockholm blev 2017 först i landet med att permanenta tjänsten, för att sedan under 2022 utöka tjänsten från en till två psykiatriambulanser. Liberalerna värnar PAM och är därför positiva till det förnyade avtalet.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Fortsätta arbetet med framtidsplanen för den prehospitala vården.
- Fortsätta upphandla den vägburna ambulanssjukvården och verksamheterna för jour- och akutläkarbil.

3.9 Fortsatt utvecklingsarbetet inom förlossningsvården

Graviditet och förlossning är en mycket viktig och sårbar tid i en kvinnas liv. Även om svensk förlossningsvård är bland de säkraste i världen finns alltid utrymme för förbättringar. I detta avseende bör särskilt vårdpersonalens förutsättningar nämnas. I slutänden är en bra arbetsmiljö avgörande för en trygg och god förlossningsvård med högsta möjliga valfrihet.

Under föregående mandatperiod togs flera viktiga beslut för förlossningsvården. Framför allt fastslogs inriktningen för framtidens förlossningsvård som innehöll ett åttapunktsprogram med flera tydliga målsättningar. Inte minst permanentades projektet Min Barnmorska - en sammanhållen vårdkedja genom graviditet, förlossning och eftervård - för att även utökas till fler förlossningsenheter. Anslagen till förlossningsvården ökade med totalt 555,5 miljoner kronor över tre år (2022–2024). Vidare reviderades vårdvalet inom förlossningsvården, bland annat med en årlig uppräknings av ersättningen på 20–40 miljoner kronor. Därutöver beslutades det om att öppna en ny förlossningsklinik på S:t Görans sjukhus under våren 2023.

Liberalerna värnar ovan nämnda satsningar och vill fortsätta utvecklingsarbetet inom förlossningsvården. Årets öppnande av förlossningskliniken på S:t Görans sjukhus har fallit särskilt väl ut och vi noterar att St. Göran är en uppskattad arbetsgivare och att många av de nyanställda barnmorskorna har valt att återvända till förlossningsvården efter att ha valt att ägna sig åt annat.

Vänsterstyret väljer dock att utöka satsningen på hemförlossningar i Region Stockholm. Hemförlossningar är problematiska ur ett medicinskt perspektiv, med ökade risker för både den födande kvinnan och barnet. Hemförlossningar är även mer resurskrävande än förlossningar som sker på en förlossningsklinik. I ljuset av att Region Stockholm befinner sig i ett allvarligt ekonomiskt läge blir satsningen felprioriterad. Därtill kommer den kostsamma metoden enbart en liten grupp till del, vilket kan ifrågasättas ur ett rättviseskäl.

Alltför många kvinnor lider av problem som kan kopplas till komplikationer under graviditet och förlossning. Det är därför viktigt att kvinnor får stöd även efter förlossningen, det vill säga en god eftervård. Min Barnmorska utgör en del i arbetet med att förbättra eftervården. Liberalerna ser dock att eftervården i Region Stockholm behöver utvecklas ytterligare. Till exempel bör ett program för en förbättrad eftervård tas fram som liknar det för graviditet inom mödravården. Därtill bör tillgången till fysioterapeutisk kompetens ses över.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Fortsätta inriktningen för framtidens förlossningsvård, inklusive åttapunktsprogrammet.
- Återta 2023 års ersättningshöjning för tilläggsuppdraget rörande hemförlossningar.
- Ta fram ett program för en förbättrad eftervård.
- Se över kompetensförsörjningen för fysioterapeuter inom eftervården.

3.10 Arbetet mot psykisk ohälsa ska vara prioriterat

Enligt Världshälsoorganisationen (WHO) är psykisk ohälsa den snabbast växande folksjukdomen i världen. Särskilt oroande är ökningen bland barn och unga. Utvecklingen går även att se i Region Stockholm.

Under föregående mandatperiod påbörjades ett reformarbete. I övergången mot en god och nära vård har vårdcentralernas ansvar breddats. Numera är vårdcentralerna ansvariga för att ge stöd till personer med mild till måttlig psykisk ohälsa, den så kallade första linjens psykiatri. Inom specialistpsykiatrin har ett intensivt arbete pågått. Det gäller inte minst barn- och ungdomspsykiatrin (BUP). Utöver att tillföras extra resurser reformerades BUP till att delas in i nio ansvarsområden, vilket förväntas ge bättre förutsättningar för att bedriva effektiv vård. Vidare har vårdkedjan blivit mer sammanhållen. Till exempel finns beslut om att överföra ansvaret för neuropsykiatriska utredningar från barn- och ungdomsmedicinska mottagningar (BUMM) till BUP.

Liberalerna vill dock att arbetet mot psykisk ohälsa prioriteras ännu högre. I detta arbete ingår att stärka både primärvården och specialistpsykiatrin, där samtliga patientgrupper - alltifrån barn och unga till vuxna och äldre - är inkluderade.

3.10.1 Stärk primärvården och första linjens psykiatri

Vårdcentralernas roll som navet inom hälso- och sjukvården behöver stärkas. Det gäller även i arbetet mot psykisk ohälsa. Utöver resursförstärkning behöver Region Stockholm stötta vårdcentralerna i sin kompetensutveckling. På detta sätt kan fler patienter med psykisk ohälsa upptäckas och diagnostiseras eller remitteras till en mer adekvat vårdnivå. I uppdraget ingår även samverkan med andra vårdnivåer och huvudmän. Av detta skäl är det viktigt att andra instanser har kännedom om primärvårdens uppdrag inom psykisk ohälsa, inte minst skolan och socialtjänsten. Liberalerna vill utveckla och stärka samverkan med skolhälsovården.

Vänsterstyrets politik riskerar dock att bromsa utvecklingen av första linjens psykiatri. I det senaste förfrågningsunderlaget för vårdcentralerna sänktes besöksersättningen för samtalsbehandlare från 425 kronor till 125 kronor per besök. Under året har således besöken till psykologer eller kuratorer på vårdcentraler minskat drastiskt. Vidare vittnar vårdcentraler

om svårigheten med att anställa eller behålla psykologer och kuratorer, vilket kommer att försvåra situationen ytterligare. I slutänden är risken stor för spridningseffekter till den redan belastade specialistpsykiatrin. Liberalerna återkallar därför beslutet att sänka besöksersättningen för samtalsbehandlare och återställer nämnda ersättning till 425 kronor per besök.

Utöver barn och unga är även äldre en prioriterad grupp. Den psykiska ohälsan bland denna patientgrupp, i synnerhet den ofrivilliga ensamheten, tas sällan upp i samtal om psykisk ohälsa. Liberalerna anser därför att frågan måste uppmärksammas mycket mer. Tidigare tog Region Stockholm fram en rapport om äldre och ensamhet, vilket ledde till att ett pilotprojekt genomfördes i primärvården. Rapportens slutsatser behöver tas om hand under kommande år.

3.10.2 Kapa köerna till specialistpsykiatrin

Köerna till specialistpsykiatrin är ett av hälso- och sjukvårdens stora problem. Liberalerna vill därför se över alla möjliga vägar till ökad effektivitet och behandling av fler patienter inom hela specialistpsykiatrin. Det kan till exempel ske genom fler upphandlingar inom ytterligare områden. För att öka kvalitén ytterligare vill vi även erbjuda en fast vårdkontakt till alla som är under behandling i specialistpsykiatrin. Här bör nämnas att Liberalerna länge har drivit frågan om att patienter - med etablerad kontakt inom psykiatrin - på eget initiativ ska kunna läggas in i slutenvård. I Region Stockholm testades självvald inläggning först i mindre skala, för att sedan göras i bredare skala. Liberalerna vill att självvald inläggning ska få finnas kvar och utvecklas.

Ett särskilt drabbat område inom specialistpsykiatrin är BUP. Inspektionen för vård och omsorg (IVO) har lyft situationen som särskilt problematisk och att konsekvenserna kan bli allvarliga. Det ser vi inte minst i Region Stockholm. I ljuset av det oavsagda vill Liberalerna skyndsamt att en särskild handlingsplan tas fram för att i första hand uppnå den skarpare regionala vårdgarantin och nationella målsättningen för BUP, med tydliga uppföljningskrav, för att sedan påbörja arbetet med att skärpa kraven ytterligare. Inom ramen för nämnda arbete ska frågan om effektivare processer inom BUP prioriteras. En särskild hänsyn ska tas till privata vårdgivares arbetssätt och resultera i tydligare kravställning.

Ett annat område med långa köer är ätstörningsvården. Trots den allvarliga situationen väljer vänsterstyret - av ideologiska skäl - att ta över all ätstörningsvård i egen regi. Liberalerna vill istället öka mångfalden av vårdgivare och följaktligen minska köerna inom ätstörningsvården. I syfte att öka tillgängligheten har Liberalerna under 2023 föreslagit att i ett första steg direktupphandla ätstörningsvård med inriktning på barn och unga, för att sedan införa ett vårdval på området. Vidare vill Liberalerna att en oberoende och jämförande studie görs mellan behandlingsmetoderna inom ätstörningsvården. Syftet skulle vara att tydliggöra kunskapsläget och i förlängningen förbättra vården för patienter med svårbehandlade ätstörningar. Vänsterstyret har dock vägrat att genomföra en sådan studie.

Den 1 september 2023 överlämnade Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten ett förslag till ny nationell strategi för psykisk hälsa och suicidprevention. Förslaget till ny strategi bygger på alla myndigheters och andra aktörers samlade bild av vad samhället behöver göra. I ljuset av detta ska Region Stockholm tillsätta en kommission för att följa nämnda arbete. I sammanhanget bör ökningen av suicid bland unga män särskilt nämnas. Vidare är hbtqi-personer en grupp som lider av förhöjd risk för suicid och bland dem är gruppen transpersoner särskilt utsatt.

I Region Stockholm råder det stor brist på rättspsykiatriska vårdplatser. Dessutom är befintliga lokaler i stort behov av upprustning. En plan för utbyggnad av antal platser och upprustning av lokaler är sedan tidigare beslutad och arbetet pågår. Vårdmiljön är viktig för att främja hälsa och tillfrisknande överallt inom vården.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Prioritera första linjens psykiatri i utvecklingen av primärvården, inklusive kompetensutveckling.
- Återkalla beslutet om att sänka besöksersättningen för samtalsbehandlare och återställa nämnda ersättning till 425 kronor per besök.
- Utveckla och stärka samverkan med skolhälsovården.
- Satsa 80 miljoner kronor under 2024 för kortare köer och bättre arbetsmiljö inom barn- och ungdomspsykiatri (BUP).
- Skyndsamt ta fram en handlingsplan för att i första hand uppnå den skarpare regionala vårdgarantin och nationella målsättningen för barn- och ungdomspsykiatri (BUP), för att sedan skärpa kraven ytterligare. Inom ramen för arbetet ska frågan om effektivare processer inom BUP prioriteras, där särskild hänsyn ska tas till privata vårdgivares arbetssätt.
- Upphandla ätstörningsvården.
- Genomföra en oberoende och jämförande studie mellan behandlingsmetoder inom ätstörningsvården.
- Tillsätta en kommission för att följa det nationella arbetet med en strategi för psykisk hälsa och suicidprevention och se över specifika behov och åtgärder i Region Stockholm, inte minst gentemot gruppen hbtqi-personer.
- Genomföra planerade utbyggnader och renoveringar av psykiatrins lokaler, inklusive rättspsykiatri.

3.11 En human beroendevård – se det glömda Sverige

Varje individ har rätt till bästa möjliga hälsa. Det gäller även människor med allra sämst förutsättningar. Människor med missbruk och beroende är en särskilt utsatt och glömd grupp i samhället. Dock tyder mycket på att svensk politik på området inte är anpassad till nutidens och framtidens utmaningar.

Under de senaste mandatperioderna har Liberalerna drivit på för att utveckla beroendevården i Region Stockholm. Först och främst öppnades de första sprututbytesverksamheterna för att dels förebygga spridning av smittsamma infektioner, dels bidra till en mer positiv kontakt med vården för patientgruppen. Med åren kom vårdutbudet för dessa verksamheter att utökas, inte minst genom ett mobilt sprututbyte i projektform och fler läkemedel. Andra exempel på mobila arbetssätt är uppstarten av den så kallade Hepatitbussen (Street-C) för test och behandling av hepatit C. Vidare har stora utbildningsinsatser genomförts gentemot vårdcentralerna inom området psykisk ohälsa och screening av beroendeproblematik. Genom ett målmedvetet arbete har således hälso- och sjukvårdens samverkan kring patientgruppen förbättrats, till exempel mellan psykiatrin, primärvården och sprututbytesverksamheterna.

Liberalerna vill dock höja ambitionsnivån och reformera beroendevården i Region Stockholm. I ljuset av flertalet nationella utredningar och förslag kan Region Stockholm visa vägen.

3.11.1 Förbättrad samverkan kring patientgruppen

Liberalerna är mycket positiva till slutsatserna i den så kallade samsjuklighetsutredningen (SOU 2021:93). Framför allt föreslås efterlängtade förändringar i huvudmannaskapet mellan region och kommun, där regionernas hälso- och sjukvård övertar ansvaret för all behandling av skadligt bruk och beroende. Även om behovet av samordnade insatser mellan region och kommun kvarstår, så innebär det ett bättre omhändertagande för patientgruppen. Inför kommande förändringar vill Liberalerna betona vikten av en god beredskap inom Region Stockholm.

Det är positivt att vänsterstyret har hörsammat Liberalernas förslag om att permanenta det mobila sprututbytet. Även samverkan med Stockholms stad och dess uppsökarverksamhet ska utvecklas, inte minst genom bemanning av läkare en till två gånger per månad. Besluten har tagits inom ramen för upphandlingen av vård till personer som lever i hemlöshet i Region Stockholm. Vänsterstyret röstade dock ner Liberalerna förslag om att utöka dels uppsökarverksamhetens bemanning av läkare till en gång i veckan, dels det mobila sprututbytet genom att även innefatta hjälp för sociala behov. Utöver att erbjuda mer vård till dessa patienter - i miljöer som de befinner sig i - vill Liberalerna utvidga det mobila sprututbytets erbjudande. Ett sådant utökat uppdrag skulle ligga i linje med den ovannämnda samsjuklighetsutredningen, både vad gäller samverkan och mobila arbetssätt.

3.11.2 Tillgängliggör beroendevården

Liberalerna värnar den patientgrupp som brukar kallas "det glömda Sverige". Dit räknas bland annat personer med beroende av opioider, till exempel heroin. Mot bakgrund av att Sverige har en av Europas högsta narkotikarelaterade dödlighet är det särskilt viktigt att se till patientgruppens behov.

Sedan en tid tillbaka finns läkemedelsassisterad behandling vid opioidberoende (LARO) i Sverige. LARO har ett starkt vetenskapligt stöd och kombinerar medicinsk behandling med samtal, stöd och rådgivning. I enlighet med de nationella riktlinjerna för vård och stöd vid missbruk och beroende har LARO hög prioritet. Dock stadgar den ovannämnda samsjuklighetsutredningen att befintliga föreskrifter och riktlinjer inte tillämpas eller efterlevs. Antalet som får en behandling enligt LARO i Sverige är betydligt färre än exempelvis i Danmark och Norge. Liberalerna vill därför utveckla LARO avseende räckvidd, tillgänglighet och valfrihet och införa ett vårdval på området i Region Stockholm.

Sedan 2018 tillhandahåller sprututbytesverksamheterna i Region Stockholm läkemedlet naloxon. Syftet är att häva överdoser av opioider och på det sättet rädda liv. Resultaten har varit goda och därför är det viktigt att tillgången på naloxon är god. Glädjande är att Socialstyrelsen har i uppdrag att undersöka möjligheterna till att öka tillgängligheten till naloxon.

Beroendeproblematik finns även bland barn och unga. Av detta skäl är det angeläget att Maria Ungdom och dess verksamhet utökas. Liberalerna vill öppna fler heldygnsplatser och utreda det långsiktiga behovet och utvecklingen av beroendevården för barn och unga. Även Mini Maria, som finns i många kommuner i Region Stockholm, är en viktig verksamhet.

I flera andra länder i Europa finns så kallade brukarrum. Under översyn av vårdpersonal - med tillgång till vård, läkemedel och kontakt med psykiatri- och socialtjänst - kan personer med beroendeproblematik använda droger i säkra miljöer. Den ovannämnda samsjuklighetsutredningen anser att ett försök med brukarrum bör genomföras i Sverige. I sammanhanget bör nämnas att Folkhälsomyndigheten redan 2020 föreslog ett sådant pilotprojekt. Vidare har flera remissinstanser ställt sig positiva till ett försök med brukarrum. Till exempel anser Region Stockholm att dess organisation passar utmärkt för en sådan försöksverksamhet som omfattar ett forsknings- och utvärderingsuppdrag. I enlighet med detta vill Liberalerna starta ett pilotprojekt för brukarrum i beroendevården. Oslos centralt belägna brukarrum kan vara en inspirationskälla.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Fortsätta utbildningarna om beroendevård för primärvården.
- Bemanna uppsökarteamet med en läkare en gång i veckan och utöka det mobila sprututbytet till att innefatta hjälp för sociala behov enligt upphandling.
- Införa ett vårdval inom läkemedelsassisterad behandling vid opioidberoende (LARO).
- Säkerställa fortsatt god tillgång på läkemedlet naloxon.
- Utöka Maria Ungdom med fler heldygnspplatser.
- Utred det långsiktiga behovet och utvecklingen av beroendevården för barn och unga.
- Starta ett pilotprojekt för brukarrum i beroendevården som omfattar ett forsknings- och utvärderingsuppdrag.

3.12 En jämlik tandvård

En god tandhälsa är viktig för hela människans hälsa. För Liberalerna är det av stor vikt att säkerställa en högkvalitativ och jämlik tandvård i hela Region Stockholm, med särskilt fokus på utsatta grupper såsom barn, unga och äldre. Dålig munhälsa kan bland annat öka risken för hjärt- och kärlsjukdomar. Tandvården bör således inrikta sig på förebyggande åtgärder och tidig upptäckt. Vidare bör barntandvården fortsatt vara kostnadsfri, med särskilda insatser riktade mot socioekonomiskt utsatta områden. Till exempel har Liberalerna varit med och sett till att den första tandkontrollen tidigarelags till ett års ålder i vårdbehovsområde 3 och 4. För att arbeta förebyggande och stärka tandhälsan ytterligare är det viktigt med nära samarbete mellan tandvården, primärvården och kommunerna.

Ansvaret för tandvården är uppdelat mellan stat och region. Liksom andra regioner bekostar alltså Region Stockholm tandvård för barn och ungdomar samt ett särskilt tandvårdsstöd för personer med omfattande behov av vård och omsorg. Därtill har Region Stockholm även ansvar för tandvård till asylsökande och papperslösa. Liberalerna anser att rättigheter som berör tandvård för asylsökande och papperslösa - som är en utsatt grupp - är viktiga. Skulle dessa rättigheter inskränkas, och tandvården för asylsökande följaktligen bli dyrare, kan konsekvensen bli sämre tandhälsa och större kostsamma akuta vårdbehov.

För att ytterligare stärka tandhälsan i Region Stockholm vill Liberalerna utveckla arbetet med frisktandvården, den så kallade abonnemangstandvården. Syftet är att skydda patienten mot oförutsedda tandläkarräkningar, samtidigt som tandvården ges möjlighet att arbeta mer förebyggande med abonnenten. Liberalernas långsiktiga målsättning är däremot att tandvården helt ska kunna föras in i högkostnadsskyddet, det vill säga subventioneras med skattemedel likt all övrig vård.

Under senare år har det uppdagats att vissa aktörer inte lever upp till kraven på en patientsäker tandvård. Region Stockholms målsättning bör vara att så kallade stickprovsgranskningar genomförs och att samtliga utförare blir granskade var femte år.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Fortsätta de riktade och förebyggande insatserna, särskilt där tandhälsan är som sämst.
- Fler ska informeras om abonnemangstandvård och en informationskampanj ska genomföras riktad mot dem som ännu inte har friskvårdsavtal.
- Verka för att utveckla ett samarbete mellan primärvården, tandvården och kommunerna.

3.13 En hållbar arbetsgivare – medarbetarna är viktigaste resursen

Region Stockholm är en av Sveriges största arbetsgivare med över 46 000 medarbetare och av dessa arbetar cirka 96 procent inom vården. Tillsammans bidrar de till att vår huvudstadsregion inte bara fungerar, utan växer och utvecklas. Medarbetarna är Region Stockholms viktigaste resurs.

Strategiska och långsiktiga satsningar har gjorts för att Region Stockholm ska vara en attraktiv och hållbar arbetsgivare. Ytterligare satsningar behöver göras för att förbättra arbetsmiljön runt om i regionens verksamheter, och för att främja utvecklingsmöjligheter i syfte att säkra kompetensförsörjningen på både kort och lång sikt.

En central och avgörande del i Region Stockholms ansträngningar för att vara en attraktiv och hållbar arbetsgivare är personalvård. Medarbetarna utgör ryggraden i vår verksamhet och deras välbefinnande är av yttersta vikt. Därför vill Liberalerna tillsätta en utredning som tar fram förslag till förbättrad personalvård. Detta kan till exempel inkludera initiativ till insatser för att främja vidareutbildning eller tillhandahålla personalcyklar.

Det är inte rimligt att anställda inom vården ska rapportera papperslösa till polis eller migrationsverk. Regeringen utreder nu ett förslag om anmälningsplikt. Det är Liberalernas uppfattning att det finns en mängd situationer där undantag från krav på informationsutbyte måste göras. Utredningen som är tillsatt har att se över vilka situationer som behöver undantas. Vidare är det Liberalernas utgångspunkt att det inte bör införas några påföljder för anställda som inte uppfyller ett krav på informationsutbyte. Liberalerna i Region Stockholm tar helt avstånd från en anmälningsplikt för vårdpersonalen i vår region. Grunden till vår ståndpunkt är i första hand etisk. Vård ges idag endast till papperslösa om de är akut sjuka. Ingen som befinner sig i landet ska tveka att uppsöka akut sjukvård. Ett krav på anmälningsplikt står i kontrast till de etiska riktlinjerna som styr vården.

3.13.1 Insatser för en bättre arbetsmiljö

För att hälso- och sjukvården ska bli en mer attraktiv arbetsplats behöver arbetsmiljöarbetet intensifieras. Därför behövs en fördjupad analys av arbetsmiljön inom hälso- och sjukvården. Det gäller inte minst i syfte att få till bättre arbetstidsmodeller, öka personalens delaktighet och minska onödig administration. Goda exempel från vårdens olika verksamheter behöver fångas upp och spridas, inte minst vad gäller schemaläggning. Liberalerna välkomnar den styrande minoritetens arbetsmiljökommission och kommer noga att följa och delta i arbetet.

Ett gott ledarskap stärker förutsättningarna för en bättre arbetsmiljö. En chef med goda ledarskapsförmågor är avgörande för att främja trivsel och lösa konflikter. Genom närvaro, tillit och engagemang kan ledare skapa en positiv arbetsmiljö där medarbetarna känner sig värderade och har goda möjligheter att utvecklas. Liberalerna vill därför införa obligatoriska ledarskapsutbildningar för nya verksamhetschefer.

Inom hälso- och sjukvården krävs ett mer verksamhetsnära ledarskap och en utökad tillitsbaserad styrning. Mandaten behöver finnas nära verksamheterna själva, samtidigt som det finns en aktiv och engagerad ledning. Vidare behöver tid för handledning och lärande prioriteras.

Det krävs större anpassning till de individuella möjligheterna att göra karriär, både kompetensutveckling och löneutveckling. Liberalerna vill att kompetens- och lönetrappor ska fortsätta utvecklas och användas för att tydliggöra vårdpersonalens karriärvägar.

Arbetsmiljön inom förlossningsvården är ett särskilt fokusområde för Liberalerna. I enlighet med det så kallade åttapunktsprogrammet arbetar klinikerna med att utveckla organisationen, prova nya arbetssätt och anpassa bemanningen. Det pågående förändringsarbetet ska fortsätta kommande år i syfte att åstadkomma en ännu bättre förlossningsvård och förbättrad arbetsmiljö för barnmorskor.

Administrativa bördor behöver krympa och IT-relaterad ineffektivitet minimeras. Region Stockholm har gjort ett mycket omfattande arbete med att fasa ut ineffektiva system. Enbart 2022 satsades 150 miljoner kronor på att uppdatera vårdens IT-miljöer. Utöver utveckling av den digitala miljön bör regionen verka för att administrativ personal, exempelvis medicinska sekreterare, avlastar vårdpersonalen och minskar deras administrativa börda. Regionstyrelsen bör ge egenregi-verksamheterna direktiv om att minska administrativa uppgifter för vårdande personal genom att dessa förs över till administrativ personal. Det är också viktigt att Region Stockholm står öppen för att utnyttja potentialen hos artificiell intelligens för att avlasta vårdpersonal, och på så vis bidra till att förbättra arbetsmiljön.

För att säkerställa en god arbetsmiljö i regionen är det av yttersta vikt att diskriminering och intolerans aldrig tolereras, vare sig mot patienter, resenärer, brukare, eller mot personal. Region

Stockholm bör fortsatt ha nolltolerans mot all form av diskriminering och trakasserier gentemot medarbetare och stärka arbetet med att trygga personalens trygghet. Vårdens arbetsgivare måste tydligt markera och ta avstånd när anställda utsätts för rasism, sexism, homofobi, funkofofi, ålderism, antisemitism eller andra typer av kränkande behandling.

3.13.2 Kompetensförsörjningen - vårdens största utmaning

Ansvar för kompetensförsörjningen är komplext och delat mellan staten och regionerna. Fler utbildningsplatser behövs och Region Stockholm måste fortsätta arbetet med att utveckla sitt utbildningsuppdrag, både i egen och privat regi. Det inkluderar även arbetet med att öka möjligheterna till vidareutbildning och fortbildning. Sedan många år tillbaka erbjuds barnmorskor, specialistsjuksköterskor och specialistundersköterskor detta med bibehållen lön.

Region Stockholm utvecklar nya styr- och ersättningsmodeller för fortsatt utbildning efter läkarexamen fram till specialistkompetens. Den nya bastjänstgöringen har införts samtidigt som den existerande allmäntjänstgöringen kommer att finnas parallellt under ytterligare några år för att säkra läkarförsörjningen. Syftet är att säkra kvalitet och framtida kompetensförsörjning av specialistläkare, möjliggöra ökad regional styrning av medel mot bristspecialiteter och öka samverkan gällande utbildningstjänster mellan vårdgivare i hela hälso- och sjukvårdssystemet. Antalet platser för allmäntjänstgöring (AT), bastjänstgöring (BT) och specialiseringstjänstgöring (ST) behöver fortsätta att öka.

Att inte ta vara på äldres erfarenhet och kompetens innebär ett stort slöseri. Vårdens medarbetare ska därför erbjudas möjlighet att fortsätta att arbeta efter 68 års ålder. Regionfullmäktige har fattat ett sådant beslut gällande Region Stockholms medarbetare och det måste skyndsamt implementeras. Liberalerna vill dessutom att alla som jobbar över 67 år ska få extra ersättning för sina insatser.

Möjligheten till bisysslor för anställda ska utvecklas för att underlätta samarbete i jourlinjer och bemanning i dygnet-runt-verksamheter. Regionledningskontoret har börjat se över gällande tillämpningsanvisning för bisysslor och Liberalerna vill att man skyndsamt kommer vidare i det arbetet.

Den långsiktiga målsättningen om att Region Stockholm ska bli oberoende av inhyrd personal måste kvarstå. Detta är en ambition som delas av styret, men Liberalerna ställer sig kritiska till delar av de metoder som styret hittills valt att använda sig av. I mars såg vi hur styret beordrade en drastisk minskning av den inhyrda personalen i regionens egen regi-verksamhet. Detta ledde till stängda vårdplatser och att ett stort antal operationer tvingades ställas in eller skjutas upp. Även i ett best case scenario prognosticerar regionens förvaltning att denna drastiska minskning av inhyrd personal riskerar leda till ytterligare stängda vårdplatser och inställda operationer. Bakom varje stängd vårdplats och inställd operation finns en patient som får sin livskvalitet försämrad och Liberalerna finner det anmärkningsvärt att den styrande

minoriteten verkar sakna detta patientperspektiv. Det är viktigt att arbetet med att minska den inhyrda bemanningen i fortsättningen görs på ett mer ansvarsfullt sätt.

3.13.3 Vårdens medarbetare måste bli fler

I takt med att den svenska befolkningen åldras och efterfrågan på vård ökar, samt med anledning av de stora pensionsavgångarna som vi ser i vården, behöver regionens medarbetare bli fler. På initiativ av bland annat Liberalerna påbörjades flera strategiska och långsiktiga satsningar i Region Stockholm under föregående mandatperiod för att locka fler till vården. Tyvärr råder det fortfarande brist på personal inom många yrken som kräver högre utbildning och specialisering, särskilt specialistutbildade sjuksköterskor och läkare. Liberalerna oroar sig för att den svenska personalen inte ensamma kommer kunna tillgodose vårdens behov. Därför vill vi att Region Stockholm börjar blicka utanför Sveriges gränser och mot andra länder.

Liberalerna vill att Region Stockholm bör se över möjligheterna att rekrytera vårdpersonal från andra länder, både inom och utanför Europa. Till exempel skulle Region Stockholm kunna samarbeta med olika aktörer som redan idag hjälper personer med vårdutbildning komma till Sverige. För många utländska medborgare är den svenska vården attraktiv att arbeta inom, inte minst med anledning av den världsledande vård som bedrivs vid Karolinska universitetssjukhuset. Det är inte heller ovanligt att personer som aktivt söker sig till den svenska vården själva är beredda att betala för sin fortbildning och språkutbildning.

Självfallet får rekrytering av utländsk arbetskraft inte användas som en ursäkt för att undvika att lösa de underliggande utmaningar inom hälso- och sjukvården, såsom arbetsmiljö, löner och utbildningsmöjligheter för befintlig personal. Men framgångsrik rekrytering av utländsk arbetskraft kan vara en del av en helhetslösning för att säkra regionens kompetensförsörjning och bidra till en hållbar och effektiv vård för alla.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Regionen ska tillsätta en utredning som tar fram tydliga förslag till hur personalvården för regionens medarbetare kan förbättras.
- Regionens egen regi-verksamheter ska uppdras att minska administrativa uppgifter för vårdpersonal genom överföring till administrativ personal.
- Regionen ska stå öppen för att utnyttja artificiell intelligens för att avlasta vårdpersonalen.
- Besluten om att kunna arbeta efter 68 års ålder och om utökade möjligheter för bisysslor ska skyndsamt implementeras.

- Satsningen på att rusta upp vårdens IT-miljöer och frigöra tid för vårdpersonalen att träffa patienter ska fortsätta.
- Region Stockholm aktivt ska börja rekrytera utländsk vårdpersonal.
- Ledarskapsutbildningar ska bli obligatoriskt för nya verksamhetschefer.

3.14 Forskning, innovation och digitalisering

I Liberalernas Stockholm bidrar forskning och innovation till värde för såväl medborgare, patienter och personal. Att arbeta smartare och på nya sätt, med ny teknik och nya uppfinningar, kommer vara avgörande för att klara framtidens utmaningar inom hälso- och sjukvården. Digitaliseringen behöver omfamnas som verktyg och det offentliga Sverige behöver kraftsamla kring digital infrastruktur för inte tappa i konkurrenskraft.

3.14.1 Dagens forskning banar väg för morgondagens hälso- och sjukvård

Stockholmsregionen har ett starkt forskningsarv som Liberalerna vill värna och utveckla. All vård som ges ska vara grundad på vetenskap och beprövad erfarenhet och god forskning är centralt för att föra utvecklingen framåt. Den viktiga resurs som forskning utgör får dock aldrig tas för given. Det är politikens ansvar att säkra förutsättningar och möjligheten att dra nytta av framsteg som görs och därför är det avgörande att både staten och regionen fortsätter avsätta generösa medel till forskningen.

Den svenska hälso- och sjukvårdens medicinska resultat, vårdkvalitet och patientsäkerhet är världsledande inom flera områden. Sverige ingår i OECD:s fem-i-topp med störst forsknings- och utvecklingsandel av BNP och detta måste gälla även i framtiden.

Forskning kring förebyggande och hälsofrämjande arbete samt rehabilitering behöver stärkas, både för fysisk och psykisk hälsa. Liberalerna vill dessutom se att Region Stockholm särskilt verkar för stärkt forskning inom den nära vården och kring de stora folksjukdomarna. Ett nära samarbete med länets lärosäten är viktigt för att främja forskningen.

Patientnära och klinisk forskning är en förutsättning för att förbättra vårdens kvalitet. I omställningen till god och nära vård är det nödvändigt att forskningen ges en central roll. I det ingår att stärka forskningsuppdraget inom primärvården. Akademiskt primärvårdscentrum (APC) i Region Stockholm arbetar på olika sätt för att bidra till kvalitetssäkring och utveckling av primärvården. Nyligen blev de tidigare åtta akademiska vårdcentralerna istället tre universitetsvårdcentraler. På universitetsvårdcentralerna bedrivs hälso- och sjukvård samtidigt som klinisk forskning utförs. Vidare genomförs grund- och fortbildning, kunskapsspridning och implementering av nya forskningsresultat inom primärvården.

Stockholms medicinska biobank har en nyckelfunktion för såväl vård som för forskning och fodrar samfinansiering mellan Karolinska Institutet, Karolinska universitetssjukhuset och regionstyrelsen.

Liberalerna vill att Stockholm ska erbjuda världsledande miljöer för forskning och innovation. God tillgång till och användning av hälsodata är en nyckel för framtidens hälso- och sjukvård, därför behöver Centrum för hälsodata (CHD) värnas och utvecklas. Tillgång till rätt kompetens är en flaskhals för snabba handläggningstider vid uttag av data. Liberalerna tillför därför 2 miljoner kronor till CHD i syfte att korta handläggningstiderna för datauttag.

Tillgång till hälsodata behöver ses som en nationell strategisk resurs för forskning och Life science-området. Lagstiftningen behöver ses över så att juridiken håller jämna steg med utvecklingen samtidigt som patientintegritet och etiska principer upprätthålls.

Stockholms och Sveriges goda förutsättningar för forskning genom tillgång på hälsodata behöver även ses som resurs för EU och för unionens innovations- och konkurrenskraft. EU:s pågående arbete med hälsodata behöver följas noga. Region Stockholm behöver föra en aktiv dialog med EU liksom andra aktörer kring hälsodata, ytterst till gagn för patienter och medborgare.

Patientjournalerna bör i framtiden innehålla strukturerade vård- och hälsodata, samt laboratorievärden som direkt förs in i relevanta kvalitetsregister. Det kommer bidra till ökad kunskap både för patienten och hälso- och sjukvården i realtid. Artificiell intelligens kan användas som diagnosstöd samt för att med större precision hitta lämpliga metoder för behandling och långtidsuppföljning. Verktygen som används ska vara kvalitetssäkrade, ändamålsenliga och baserade på tillförlitliga data. Målet är att för varje patient generera individanpassade förslag från nationella och internationella register över pågående studier som är lämpliga att ingå i. Vidare är det viktigt att vård- och hälsodata görs tillgängliga för både vården och forskningen för att skapa kunskapsbaserade beslut. Vård- och hälsodata är viktiga för de alltmer individualiserade behandlingarna. Genom bättre diagnostikmetoder, till exempel kartläggningar av arvs massa, kan rätt behandling för rätt sjukdom till rätt patient ges (så kallad precisionsmedicin).

Liberalerna vill också att fler medarbetare i vården genomför en forskarutbildning. Under de senaste decennierna har andelen disputerade inom vården minskat och medelåldern hos Region Stockholms disputerade är hög. Det krävs stora satsningar framöver från universitet och Region Stockholm för att medarbetare ska vilja och kunna genomföra forskarutbildning parallellt med sitt kliniska arbete. I en liberal värld måste utbildning löna sig.

3.14.2 Life science skapar välstånd och höjd livskvalitet

Stockholmsregionen har en lång tradition av framgångsrikt life science-arbete (livsvetenskaper) som bidragit till att skapa välstånd. Karolinska universitetssjukhuset utgör, tillsammans med Karolinska Institutet, navet i ett unikt life science-kluster som främjar samverkan mellan forskning, näringsliv, utbildning och vård. Ett exempel på detta är inrättandet av Precisionsmedicinskt centrum Karolinska.

För att klara den internationella konkurrensen har Region Stockholm antagit en life science-strategi med tydliga handlingsplaner. Liberalerna i Region Stockholm har högre ambitioner och vill se en nationell samling kring frågan om att använda hälsodata på ett etiskt, säkert och strukturerat sätt för såväl patienten som för forskningen.

3.14.3 Fortsätt främja innovation

Liberalerna är ett teknik- och innovationspositivt parti och har länge varit pådrivande i Region Stockholms arbete med att främja innovation, och att inte minst möjliggöra för regionens anställda att arbeta med innovation. Vi har även verkar för att fler invånare ska få möjlighet att bidra till regionens innovationsarbete. Detta har resulterat i en välintegrerad innovationsorganisation med bland annat en innovationsfond för att regionens medarbetare inom alla verksamheter enkelt ska kunna söka stöd för att förverkliga goda innovativa idéer som ger praktisk nytta och utveckling.

Liberalerna vill att innovationsförmågan i regionens verksamheter ska fortsätta öka, och vill bland annat förbättra metodstödet och därmed ge ökad spridning av nya innovationer i enlighet med de behov som identifierats i utvärderingen av innovationsfonden. Innovationer och lärdomar från innovationsprojekt behöver bättre skalas upp än idag.

Vi tror att många av de utmaningar som vården står inför kan lösas genom att öka innovationstakten och förbättra regionens arbetsätt. En huvudfråga i liberal sjukvårdspolitik är att ge alla professioner bättre förutsättningar att bedriva sin verksamhet genom att få bort tidstjuvarna i vardagen. Läkare och sjuksköterskor ska kunna ägna huvuddelen av sin arbetstid åt patientnära vård och omsorg, och därmed ägna mindre tid åt administration. Det är orimligt att patientarbete kan utgöra så lite som 18 procent av en sjukhusläkares arbetstid (enligt tidigare undersökningar). IT-lösningarna måste bli användarvänligare då alltför mycket tid läggs på journalsystem, intygsskrivande, dokumentation, signeringar, vårdplatsjakt, avvikelserapportering, provbeställning och tidsbokning. På detta område kommer, som tidigare nämnt, artificiell intelligens säkerligen kunna bidra mycket.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Stockholms medicinska biobank och Centrum för hälsodata ska värnas och utvecklas.
- Avsätta ett tillskott om 2 miljoner kronor till Centrum för hälsodata i syfte att korta handläggningstiderna för datauttag.
- Verka för fortsatt nationell samling kring hälsodata som strategisk resurs, med bibehållet fokus på säkerhet och patienternas integritet.
- En översyn ska göras av hur vi kan få fler yngre forskare inom Region Stockholm.
- En översyn ska göras av hur fler kan kombinera forskning med annan sysselsättning.

- Metodstödet för innovation ska förbättras liksom skalbarheten i innovationsprojekten.
- Samarbeten och kompetensutbyten mellan Region Stockholm, näringsliv, invånare och akademi ska fortsatt underlättas.

3.15 Digitalisering

Nya sätt att bedriva vård och behandling utvecklas hela tiden och tack vare digitaliseringen kan vården idag flytta in i människors hem tack vare smarta digitala hjälpmedel. För Liberalerna är det viktigt att vård, kontinuerligt stöd och förebyggande insatser i största möjligaste mån är tillgängliga oavsett var man befinner sig fysiskt. Det ska vara lätt för alla att nå vården och olika kontaktmetoder ska erbjudas, såsom via telefon, fysiska besök, e-tjänster och digitala besök.

Regionens arbete med artificiell intelligens (AI) behöver accelerera. De stora möjligheterna men också utmaningarna med AI ställer krav på en tydlig strategisk inriktning för regionens samtliga verksamheter.

Arbetet med att ta fram en sammanhållen och modern digital arbetsmiljö ska fortsätta. Hälso- och sjukvårdens IT-miljö behöver vara anpassad till vårdens och patienternas behov med hög utvecklingsförmåga, vara modulbaserad och ha en hög andel strukturerade data. IT-miljön ska ha öppna standarder och gränssnitt för informationsutbyte där system kan bytas ut om vårdens behov förändras eller tekniksprång sker. Systemen ska dela data istället för att dubbeldokumentera.

När regionen ersätter det föråldrade huvudjournalssystemet TakeCare med ett nytt, ska fokus läggas på kärnfunktionalitet, utvecklingsförmåga, öppna standardiserade gränssnitt och följsamhet till aktuella lagar och riktlinjer. Privata vårdaktörer liksom kommunala ska kunna ansluta till det nya huvudjournalssystemet.

Digitala vårdbesök som Region Stockholm ersätter bör endast kunna ske inom regionen. Syftet är att upprätthålla kvalitet, patientsäkerhet och resurseffektivitet. Den så kallade utomlänssättningen, som finns till för att patienter ska kunna söka vård på plats i andra regioner, bör därför inte omfatta digital vård. I väntan på nationella regeländringar måste Region Stockholm verka för att digitala vårdgivare etablerar sig som fysiska vårdgivare inom regionen. Det har tidigare gjorts genom den så kallade inomlänssättningen, det vill säga den extra ersättningen som regionens vårdcentraler får när de tar emot en patient som antingen är olistad eller listad på en annan vårdcentral. Dock har vänsterstyrets avveckling av inomlänssättningen redan resulterat i dramatiska kostnadsökningar för digital utomlänsvård. Liberalerna har sedan innan varnat för detta och anser att inomlänssättningen bör återinföras i avvaktan på nationella regeländringar.

Det ska vara lätt att nå vården med olika kontaktmetoder såsom telefon, fysiska besök, e-tjänster och digitala besök. Digitalisering i vården ska alltid bidra till att öka flexibiliteten, stärka patientsäkerheten och höja vårdkvaliteten. De digitala vårdtjänsterna ska vara väl

anpassade för alla invånare, oavsett funktionsvariation och teknikvana. När nya tjänster utvecklas är det därför viktigt att de är användarvänliga och enkla att förstå. Patientföreträdare och spetspatienter bör tidigt bjudas in i framtagandet av nya vårdtjänster.

Hälso- och sjukvårdsnämnden har i uppdrag att säkerställa att invånarna ges möjlighet att få kallelser, provsvar och annan korrespondens via en säker elektronisk brevlåda som exempelvis Kivra. Det finns en del tekniska utmaningar kring att få fram en sådan lösning och i dagsläget utreds om det går att få på plats en lösning som i ett första steg rör kallelser till elektronisk brevlåda. Detta arbete ska fortgå.

Regionfullmäktige föreslår besluta att:

- Uppdatera regionens strategi för IT och digitalisering för att ta höjd för den snabba tekniska utvecklingen, med ett särskilt fokus på artificiell intelligens (AI).
- Återinföra inomlänsersättningen och verka för att utomlänsersättningen för digitala besök avskaffas.
- Skärpa vårdavtalens krav på tillgänglighet via telefon.
- Prioritera genomförandet av en sammanhållen digital arbetsmiljö.
- Digitala informationsmiljöer ska vara modulbaserade och ha öppna, strukturerade och standardiserade data, med hög grad av utbytbarhet och utvecklingstakt.
- Intensifiera utvecklingsarbetet med en säker elektronisk brevlåda.

3.16 Stockholm – tillgänglighet och framkomlighet

Vården och kollektivtrafiken ska vara tillgänglig för alla. Kontaktvägarna till vården, såväl fysiska som digitala, måste vara lättillgängliga och bemötandet inom vården behöver förbättras. Liberalerna vill ha en utredning om hur bemötandet av personer med funktionsnedsättning kan förbättras inom hälso- och sjukvården.

Det pågående arbetet med lättillgängliga digitala tjänster ska fortsätta och hälso- och sjukvårdsnämnden ska säkerställa att de digitala tjänsterna utformas utifrån skarpa tillgänglighetskrav baserat på olika gruppers behov och på ett sätt som inte exkluderar olika patientgrupper.

Som ett led i detta har ett arbete pågått med att anpassa de mobila applikationer som omfattas av den så kallade DOS-lagen (Lagen om tillgänglighet till digital offentlig service). Insatser för att inkludera grupper som riskerar att hamna i ett digitalt utanförskap, i samband med att nya tjänster och system utvecklas, pågår även inom den så kallade

#Delaktighetsboosten med representanter från bland annat funktionshinderrörelsen och kommunerna.

BOSSE Råd, Stöd & Kunskapscenter har som en del i sin verksamhet avtal med Region Stockholm. Målgruppen är vuxna personer med medfödd eller tidigt förvärvad funktionsnedsättning. Tidigare beslutade hälso- och sjukvårdsförvaltningen att avbryta upphandlingen av psykosocial rehabilitering, men tack vare bland annat Liberalerna kunde BOSSE:s verksamhet räddas. Det är viktigt att Region Stockholm fortsätter verka för att långsiktigt säkra BOSSE:s verksamhet. I frågan om bättre vård för personer med funktionsnedsättningar har vissa vårdcentraler infört ett samordnat medicinskt mottagande av patienter med omfattande funktionsnedsättning (SMO). Vidare vill Liberalerna se att mer resurser allokeras till övriga rehabiliteringen och särskilt till utredning av neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Liberalerna vill också säkerställa att regionens konduktiva pedagogik bevaras. Ett av de vårdval som ska avvecklas enligt den styrande minoritetens omställningsplan är vårdvalet för intensivträning för rörelsehindrade. Vårdvalet erbjuder träning för barn och vuxna som har medfödd rörelsenedsättning, rörelsenedsättning förvärvad innan 18 års ålder eller förvärvad hjärnskada. Rehabilitering för personer med neurologiska skador skiljer sig från den traditionella rehabiliteringen, framför allt genom den konduktiva pedagogiken, som är ett internationellt etablerat koncept, parallellt utvecklar motoriska, sociala, kognitiva och kommunikativa förmågor.

Under föregående mandatperiod uppdagades det att ledsagning för synskadade inte erbjuds på akutsjukhusen i Region Stockholm. Däremot erbjuds detta inom kollektivtrafiken, där den är otroligt uppskattad. I enlighet med Liberalernas tidigare förslag avser de nya akutsjukhusavtalen (2024–2028) att innefatta ledsagning. Liberalerna kommer därför att bevaka frågan och säkerställa att krav på ledsagning skrivs in.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Det långsiktiga bevarandet av BOSSE ska säkerställas.
- Utredda hur bemötandet av personer med funktionsnedsättning kan förbättras inom hälso- och sjukvården.
- Allokeras mer resurser till rehabiliteringen och utredningen av neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.
- Säkerställa att den konduktiva pedagogiken bevaras.
- Säkerställa att ledsagning för synskadade införs på regionens sjukhus.

4. Kollektivtrafik och infrastruktur

4.1 Hårda prioriteringar i kollektivtrafiken i ekonomiskt tuffa tider

En pålitlig och väl utbyggd kollektivtrafik är avgörande för en fungerande vardag för stockholmarna, för vitaliteten på arbetsmarknaden och i näringslivet – och för att vi ska ha en hållbar region.

Under vänsterstyrets första år vid makten har dock kollektivtrafiken präglats av nedläggningar och nedskärningar, förseningar och inställda avgångar. Detta i ett läge då kollektivtrafikens attraktionskraft behöver stärkas efter pandemin. Vänsterstyrets underfinansiering av kollektivtrafiken kommer leda till fortsatta neddragningar, vilket ytterligare försämrar stockholmarnas möjlighet att åka kollektivt och därmed leder till ännu sämre utbud i kollektivtrafiken. Regionen behöver säkerställa att den utlovade kollektivtrafiken fungerar. Det gäller såväl det upplevda krånglet som restiderna, avgångstiderna, trafikinformation och otryggheten.

Liberalernas politik för kollektivtrafiken innebär ett alternativ till vänsterstyrets svälta rävpolitik. Forskning visar att priset på SL-biljetten spelar en mindre del för valet av att åka kollektivt jämfört mot andra faktorer. Det handlar för resenärer istället om funktionalitet, som hur lätt och snabbt det går att resa med pendeltåget, hur pålitlig bussen är eller hur trygg tunnelbanan är. Bra trafikinformation och närhet till kollektivtrafik är också viktiga parametrar. Går inte pendeltåget alls spelar det ingen roll om SL-kortet är gratis.

Liberalerna står bakom den så kallade 50/50-principen mellan skattesubvention och biljettintäkter vid finansiering av kollektivtrafiken. Vi vill höja priset på samtliga SL-taxor. Månadskortet i kollektivtrafiken höjs med 85 kr under 2024. På sikt bör regionen sträva efter en årlig och indexerad uppjustering av taxan för SL-biljetten, vilket skapar förutsägbarhet och robusthet för kollektivtrafiken.

Ett smidigt och attraktivt resande förutsätter också ett flexibelt biljettsystem och Liberalerna vill utveckla biljetterna och reseerbjudandet. Ett sätt är att bredda användningen av SL-kortet så att det till exempel kan användas som parkeringsbiljett på infartsparkeringar eller ges möjlighet till att använda andra mobilitetstjänster som elcykel eller elsparkcykel. SL-kortet ska också kunna användas på fler transportslag och båtlinjer, i fler kommuner och över länsgränsen.

I ett ekonomiskt utmanande läge, med inflation och ökade driftkostnader liksom höga räntor, vill Liberalerna satsa på mest kollektivtrafik för flest. Det innebär att vi ska satsa på och upprätthålla kollektivtrafikslag som dels har många resenärer och dels har goda ekonomiska kalkyler. Att som vänsterstyret satsa på fler dyra pendelbåtlinjer, som vi vet kostar minst 5–6

gångar mer per påstigande än landbaserad kollektivtrafik, är helt enkelt dåligt prioriterat. Det är därför fel att permanenta pendelbåtlinje 83 och 84, utan att linjerna har utvärderats och linje 84 ens sjösatts. De båtlinjer som finns behöver precis som den landbaserade kollektivtrafiken utvärderas innan de permanentas så att vi värnar skattebetalarnas pengar. Det handlar också om att se över vissa turer och avgångar där reseunderlaget är glest. Det är inte läge att investera i tre nya dyra pendelbåtlinjer när ekonomin är hårt pressad. Samtidigt behöver båttrafiken göras fossilfri och regionen ska fortsatt ha som mål att elektrifiera båttrafiken. Försök med anropsstyrda båtar ska göras för att få mer kostnadseffektivitet i båttrafiken.

För att vinna tillbaka resenärernas förtroende för kollektivtrafiken efter 2023 års haverier och för att få fler att åka kollektivtrafik, inte minst resenärer som idag är bilburna, behöver regionen på allvar se över sitt erbjudande i kollektivtrafiken. Liberalerna vill utreda hur vi kan öka antalet resande i kollektivtrafiken.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Upprätthålla kapacitetsstark och kostnadseffektiv kollektivtrafik.
- Utreda hur regionen kan öka antalet resenärer i kollektivtrafiken.
- Höja priset månadskortet i kollektivtrafiken med 85 kr under 2024.
- Utveckla biljetterna i syfte att få ett mer flexibelt och mer attraktivt reseerbjudande.
- Se över och effektivisera båttrafiken, t.ex. med anropsstyrning.
- Inte permanenta pendelbåtlinje 83 och 84 utan utvärdering.

4.2 Investera för framtiden

Samtidigt som vi vårdar det vi har är det viktigt att vi investerar i framtidens kollektivtrafik. Liberalerna kräver en ny Stockholmsförhandling med stat och kommuner, för att kunna bygga framtidens kollektivtrafik och för att bidra till Stockholms konkurrenskraft och boendeförsörjning.

För att Stockholm ska kunna växa på ett hållbart sätt behöver regionen tillsammans med stat, kommuner och andra aktörer planera och projektera för fortsatt utbyggnad av en modern och kapacitetsstark kollektivtrafik. Spårväg City ska förlängas till Ropsten och kopplas ihop med Lidingöbanan. Tack vare initiativ från Liberalerna beslutade regionfullmäktige inför budget

2023 att Spårväg City ska byggas och att planeringen skulle återupptas. En byggnation kräver åtaganden från flera parter, inte minst avseende finansieringen.

En fortsatt angelägen fråga för framtiden en Östlig förbindelse. Att fullborda en ringled med Östlig förbindelse skulle både förbättra kopplingen över det känsliga Saltsjö-Mälar-snittet och minimera onödiga resor genom staden. Självklart ska Östlig förbindelse också ha modern och lättillgänglig kollektivtrafik.

De redan avtalade projekten inom Stockholmsförhandlingen och Sverigeförhandlingen behöver färdigställas i tid, såväl nya tunnelbanan som ny spårväg. Spårväg Syd innebär en mycket värdefull och kapacitetsstark tvärförbindelse mellan Älvsjö - Skärholmen - Flemingsberg. En undermålig politisk styrning riskerar att den planerade och avtalade spårvägen istället blir buss, något Liberalerna kraftigt motsätter sig. Vi vill snarast omförhandla avtalet om Spårväg Syd med staten och berörda kommuner så att finansieringen säkras.

För att nå ett hållbart och framkomligt transportsystem måste fler vilja ställa bilen till förmån för gång, cykel eller kollektivtrafik. Men det förutsätter också att vi har trygga cykelvägar och attraktiv och välfungerande kollektivtrafik. Det måste vara enkelt att byta mellan olika typer av resande. En stor del av våra resenärer kombinationspendlar och vi liberaler vill fortsätta arbetet för att underlätta byte mellan transportslag. Regionen ska tillsammans med kommunerna arbeta för fler infartsparkeringar.

Det måste bli lättare att ta med sig cykel i kollektivtrafiken. Fler pilotprojekt för cykel i kollektivtrafiken ska genomföras och när regionen upphandlar nya fordon ska det finnas möjlighet för framtida plats för cykel på fordonen. Samtidigt behöver cykelbanor byggas ut och förbättras i regionen, inte minst mellan kommuner. Stärkt samverkan och stöd till kommuner och möjlighet till finansiering är avgörande för att nå målen i den regionala cykelplanen.

Vi vill se smarta åtgärder som ökar framkomligheten och tillgängligheten i kollektivtrafikens samtliga delar. Fler uppgångar, speciellt på de stationer som idag endast har en uppgång, som exempelvis Spånga och Tullinge, kan förbättra tillgängligheten, tryggheten och attraktiviteten i befintlig spårtrafik. Dessa åtgärder behöver utföras av Trafikverket, genom att inrymmas i den nationella planen för infrastruktur.

Region Stockholm behöver omfamna innovation och teknisk utveckling, även inom kollektivtrafiken. Det är självklart för oss att den nya gula tunnelbanelinjen mellan Fridhemsplan och Älvsjö ska ha självkörande tåg. Projektet med självkörande bussar i Barkarby behöver utvärderas men också växla upp. Tyvärr riskerar innovation och framtidsprojekt att avstanna om inte det finns tydliga medel och uppdrag för förvaltningarna att arbeta med dessa frågor. Liberalerna vill ha en plan och strategi för implementering av fler självkörande fordon, fler innovationsupphandlingar och att förvaltningarna i större utsträckning söker externa

medel för innovation. Regionens Innovationsfond, uppstartad på initiativ av Liberalerna, är exempel på hur personal kan ansöka om projektmedel.

Framkomligheten och pålitligheten för busstrafiken måste förbättras. Liberalerna vill tillåta påstigning vid samtliga dörrpar på stombusslinjerna i Stockholms innerstad. Pilotprojektet med stombuss 4 har visat lovande resultat med kortare hållplatstider som resultat av påstigning vid alla dörrpar.

För att Region Stockholm ska kunna fortsätta växa på ett hållbart sätt och hålla jämna steg med befolkningsutvecklingen vill Liberalerna att trängselskatten regionaliseras. I dag är trängselskatten en statlig inkomst, som staten beslutar om och som kan användas till att finansiera nationell infrastruktur – trots att det i huvudsak är stockholmarna själva som betalar trängselskatten. En trängselskatt är samtidigt ett verktyg för att påverka trafiken så att framkomlighet, tillgänglighet, klimat och miljö kan förbättras. Systemet med trängselskatten bör förändras så att intäkterna tillfaller regionen, så att regionen kan använda dessa medel för att investera i angelägna regionala infrastrukturåtgärder.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Arbetet med Spårväg Citys förlängning till Ropsten och Lidingö fullföljs.
- Ta initiativ till en ny Stockholmsförhandling för nya infrastrukturprojekt, där Östlig förbindelse ingår.
- Säkra byggnationen av Spårväg Syd .
- Tillåta påstigning vid samtliga dörrpar på stombusslinjerna.
- Öka fokus på innovation inom kollektivtrafiken samt att använda innovationsupphandlingar.
- Öka möjligheten att ta med cykel i kollektivtrafiken.
- Ta initiativ för att regionalisera trängselskatten.

4.3 Tillgänglig, trygg och säker kollektivtrafik

Liberalerna vill att kollektivtrafiken ska vara attraktiv, trygg, pålitlig och tillgänglig för alla. Nedskräpning, skadegörelse och bristande underhåll ökar inte viljan att åka kollektivt och ska därför fortsatt prioriteras och åtgärdas fort. Nedskräpning, skadegörelse och bristande underhåll ska prioriteras och åtgärdas snarast, klotter inom 24 timmar

Liberalerna har alltid värnat funktionsrättsliga frågor, vilka ytterst handlar om människors frihet och rättigheter. De liberala utgångspunkterna handlar om likvärdighet då även den som har

funktionsnedsättningar ska kunna leva ett liv som alla andra, och ha möjlighet att delta i samhället. Möjligheten att smidigt förflytta sig är en förutsättning för personer med funktionsnedsättning att kunna leva ett gott liv med möjlighet till både arbete och fritid.

Liberalerna avsätter 20 miljoner kronor för att öka tillgängligheten, tryggheten och säkerheten i kollektivtrafiken, med fokus på pendeltågen som havererat under vänsterstyrets första år vid makten. Anslaget ska bl.a. gå till att säkra att rampservice fungerar tillfredsställande, bättre resenärsinformation och trygghetsskapande åtgärder på station och ombord på fordon, t.ex. genom fler synliga resurser och personal.

Det behövs många fler åtgärder för att förbättra tryggheten i kollektivtrafiken. Stationer, hållplatser och gång- och cykelvägar i anslutning till kollektivtrafiken behöver utformas och planeras för att bidra till ökad trygghet genom belysning, god sikt och tillgänglighetsåtgärder.

När rulltrappor och hissar blir stillastående försvårar det för många resenärer och tillgängligheten och tryggheten försämras. Underhållet av rulltrappor och hissar måste därför skärpas. Liberalerna vill se fler innovativa lösningar som AI för att motverka att rulltrappor står stilla eller går sönder. Vi vill införa särskild bevakning av hissar i kollektivtrafikens miljöer och när en rulltrappa står stilla måste arbetet för att åtgärda problemet påbörjas inom två dagar. Det måste alltid ges tydlig och uppdaterad information om avstängningar till resenärerna.

Flexibla nattstopp ska införas på fler busslinjer eftersom resenärernas trygghet ökar om man kan bli avsläppt närmare sin slutdestination. Det handlar också om jämställdhet eftersom kvinnor åker kollektivtrafik i högre utsträckning än män och dessutom upplever större otrygghet.

Liberalerna vill att Region Stockholm gör mer för att förebygga suicid i kollektivtrafiken. Förra mandatperioden antog Region Stockholm en mycket välbehövlig strategi för suicidprevention och regionens nämnder har i uppdrag att arbeta utifrån denna. Strategin ska bidra till regionens nollvision om suicid och till målet om att minska antalet allvarligt skadade och döda i trafiken till 2030. För att nå målet behöver kraftfulla åtgärder vidtas. Inom kollektivtrafiken och trafiknämndens ansvarsområde har pilotprojekt gjorts för att studera suicidpreventiva åtgärder. Lärdomarna från försöken behöver omhändertas i den bredare verksamheten, i både befintlig och ny trafikinfrastruktur. Liberalerna satsar 2 miljoner kr för att fortsätta och skala upp arbetet med pilottester för suicidpreventiva insatser inom kollektivtrafiken. Vi vill också att strategin för suicidprevention följs upp.

För att stärka individens egenmakt vill Liberalerna att färdtjänstens brukare på sikt får möjligheten till resor efter behov. Vi vill dessutom att hela färdtjänsten, inte bara rullstolstaxi, ska omfattas av kundval. På allt fler områden förs makten över beslut över på användaren och för oss är det en självklarhet att även färdtjänstresenärer ska ha möjligheten att välja själva.

Färdtjänstresor till och från förtroendeuppdrag och andra ideella uppdrag ska underlättas och främjas för att alla människor ska ges möjlighet till delaktighet och inflytande. Likaså ska personer med funktionsnedsättning ha bra förutsättningar för att använda färdtjänsten i sitt arbete, under studietiden och för att kunna ta sig till fritidsaktiviteter. För att färdtjänsten ska underlätta för deltagande på arbetsmarknaden för dem som kan och vill måste bedömningarna av vad som är arbetsresor respektive tjänsteresor ses över. Funktionsnedsatta ska ha bra förutsättningar att delta i arbetslivet, både som anställd eller egenföretagare.

Liberalerna vill också se att sjuk- och färdtjänstresorna på sikt kopplas ihop så att ansvaret samlas och vi vill också röja undan administrativa hinder för den enskilde genom att lätta på redovisningskraven. Som ett första steg bör en utredning genomföras om hur det administrativa krånglet för resenärerna kan minska.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Avsätta 20 miljoner kronor för att öka tillgängligheten, tryggheten och säkerheten i kollektivtrafiken, med fokus på pendeltågen.
- Skärpa tillsynen av hissar och rulltrappor och arbeta med innovativa lösningar som t.ex. AI för att förhindra att hissar och rulltrappor stannar eller går sönder.
- Införa flexibla nattstopp på fler busslinjer.
- Systematiskt arbeta för att minska antalet suicid i den spårburna kollektivtrafiken.
- Avsätta 2 miljoner kronor för att fortsätta och skala upp arbetet med pilottester för suicidpreventiva insatser inom kollektivtrafiken.
- Utredda kundval och ökad flexibilitet inom färdtjänsten.
- Ta fram förslag på hur den administrativa bördan inom färdtjänsten kan minska.

5. Ett blomstrande och fritt kulturliv i vår region

Tankens och ordets frihet är grunden i liberal kulturpolitik. Utgångspunkten för vår kulturpolitik är den konstnärliga friheten och dess betydelse för att vidga rummet för tanken, reflektionen och fantasin. En mångfald av kulturuttryck berikar både individen och samhället i stort, och genom att samtidigt ger sitt bidrag utvecklas vårt gemensamma kulturarv i en ständig takt med tiden.

Idag är kulturens frihet hotad av idéer och politiska rörelser som vill begränsa kulturens mångfald. De första som missgynnas av en ofri kultur är de kulturidkare som har andra perspektiv och inspirationskällor än majoritetssamhällets. Det kan handla om konstnärer med annan kulturell bakgrund än den svenska, eller konstnärer som utmanar könsnormer och funktionalitetsnormer. Kulturen måste vara fri. Vi vill särskilt framhålla att det finns två armlängder i förhållande till den offentliga kulturen; dels den mellan politiker och kulturen, dels den mellan tjänstemän och kulturen. Kulturen ska vara fri från politisk och ideologisk klåfingrighet från både politiker och tjänstemän.

Liberalerna välkomnar att den styrande majoriteten i hög grad delar vår syn på kulturen och stöder det betydelsefulla arbete som vi genomförde under förra mandatperioden. Men däremot så ställer vi oss frågande gällande deras prioriteringar för kulturen framöver. Styrets förslag till anslag kommer inte att täcka de ökande kostnaderna till följd av inflationen.

I en tid av ekonomisk osäkerhet, hög inflation och ökad skatt för regionens invånare, är det extra viktigt att kulturnämnden får de resurser som krävs för att bibehålla ett rikt kulturliv i regionen. Under föregående mandatperiod då Liberalerna ledde arbetet i kulturnämnden höjdes kulturnämndens anslag med 85 miljoner kronor, vilket motsvarar en ökning med över 18 procent. Detta hade inte skett utan Liberalerna, som alltid värnar kulturen och som tog initiativ till ett stort antal åtgärder för att mildra pandemins konsekvenser. I år vill vi tilldela nämnden ett ökat anslag på 29 miljoner kronor.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Den regionala styrningen ska inte innebära otillbörlig inskränkning i kulturskaparnas konstnärliga frihet.
- Höja kulturnämndens anslag med 5,1 procent, motsvarande sammantaget 29 miljoner kronor.

5.1 Uppmuntra till fler bildningsresor

Folkbildningen leder till bildningsresor, stärker demokratin, främjar integrationen och skapar fler arbetstillfällen. För många människor som saknar annan formell utbildning ger folkbildningen en extra chans till bildningsresa. Folkbildningen erbjuder också en viktig alternativ och kompletterande utbildningsväg för personer med funktionsnedsättning. Under föregående mandatperiod tog Liberalerna initiativ till flera viktiga åtgärder för att stärka och utveckla folkbildningen. Det inkluderade en nationell överenskommelse om regionalt stöd till folkhögskolor, betydande ökade anslag, en ny folkbildningsstrategi, förstärkta demokratikrav för ungdomsorganisationer och åtgärder för att bekämpa fusk och öka fokuset på kvalitet inom studieförbunden. Arbetet för att stärka och utveckla folkbildningen måste fortsätta.

I Region Stockholm finns det ett stort utbud av folkhögskolor och studieförbund som erbjuder utbildningar och kurser till regionens medborgare, oavsett bakgrund eller socioekonomisk status. Att chanser till utbildning finns tillgänglig för invånarna i regionen bidrar till att det blir möjligt att ta del av mer kunskap, vilket i sin tur leder till att individer får en större makt att forma sina egna liv. Liberalerna värnar alltid individens möjligheter till vidareutveckling och vill därför öka anslaget till folkbildningsinsatser.

Med detta i åtanke är vi också oroade över att styret vill låta finansieringen av folkhögskolorna ligga kvar under kulturnämnden. Den nya modellen för mobilitetsersättning är rättighetsbaserad och innebär att ersättningen ökar och fluktuerar, vilket gör att kulturnämndens ekonomiska förutsättningar blir oförutsägbara. I majoritetens budget för 2024 finns troligtvis täckning för det ökande mobilitetsstödet, men förutsägbarheten för kulturnämndens stödgivning behöver säkras även framöver. Liberalerna vill därför fortsatt att det ekonomiska ansvaret för folkhögskolorna flyttas till regionstyrelsens centrala budget.

Regionbiblioteket spelar en viktig roll i att stärka och stödja folkbiblioteken i deras dagliga verksamhet och har även ett betydande ansvar för att främja läsning och skrivande i hela regionen. I och med att Stockholmsregionen blir allt mer integrerad och många invånare rör sig dagligen över kommungränserna, kan ett regionalt bibliotekskort underlätta för många människor i deras vardag. Ett regionalt bibliotekskort skulle vara till stor nytta för pendlare och andra som vill använda biblioteken i olika delar av regionen. Det handlar om såväl fysiska som digitala boklån. Region Stockholm genomför nu ett pilotprojekt för att harmonisera biblioteksavgifterna i Solna, Sundbyberg och Stockholms stad. Liberalerna kommer följa pilotprojektet noga.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Folkbildningens roll i Region Stockholm ska utvecklas.
- Det ekonomiska ansvaret för folkhögskolorna ska flyttas till regionstyrelsen.
- Utredda möjligheterna att införa ett regionalt bibliotekskort.

5.2 Scenkonst, rörlig bild och innovation

Stockholms konserthus bidrar till att profilera Stockholmsregionen med nyskapande musik i världsklass. Liberalerna är stolta över att Region Stockholm är huvudfinansiär av Konserthuset och har varit drivande i att få till stånd de långsiktiga flerårsavtal som verksamheten behöver. Under 2023 tecknades ett nytt flerårsavtal med konserthuset och det är viktigt att regionen upprätthåller våra höga ambitioner för konserthuset. Dessutom behöver samarbetet förstärkas med andra nyckelaktörer som är involverade i konserthusets verksamhet. Ett välkoordinerat samarbete är avgörande för att säkerställa konserthusets långsiktiga framgång.

I samspel med den institutionella och kommersiella scenkonsten utgör den fria scenkonsten en viktig del av Stockholmsregionens kulturliv, men dess förutsättningar är alltför ofta tuffa. Inte minst behöver åtgärder vidtas för att motverka bristen på lämpliga lokaler.

Liberalerna har länge drivit frågan om att uppnå en tydligare och effektivare filmpolitik i Stockholmsregionen då filmlandskapet i regionen länge varit splittrat. 2021 skapade vi tillsammans med den blågröna koalitionen den regionägda filmfonden Film Stockholm AB i nära samarbete med Stockholms stad. Satsningen skapar förutsättningar för fler film- och tv-produktioner i vår region vilket bidrar till fler arbetstillfällen och ökade skatteintäkter samt till att regionens miljöer synliggörs och att besöksnäringen stärks. Detta viktiga arbete måste fortsätta.

De kulturella och kreativa näringarna spelar en central roll för tillväxt och utveckling i Stockholmsregionen. Det är viktigt att undvika att dessa områden hamnar mellan stolarna när det gäller kulturpolitiken och tillväxtpolitiken. Det behövs en förbättrad samordning mellan de båda områdena för att stärka de kulturella och kreativa näringarna.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Förutsättningarna för den fria och oberoende scenkonsten ska stärkas.
- En regional strategi för kulturella och kreativa näringar ska tas fram.
- Utvecklingen av TV- och filmproduktion i Stockholmsregionen ska fortsätta.

5.3 Konst och kultur för läkande vårdmiljöer

Stockholmsregionens vårdmiljöer rymmer en av landets största samlingar av modern och samtida konst, mycket tack vare den så kallade procentregeln som innebär att upp till två procent av fastighetskostnaderna avsätts till konstnärlig gestaltning. Det är konst som bidrar till att skapa stimulerande och läkande miljöer för patienter, samt främjar medarbetares och anhörigas välbefinnande. En stor del av vården inom regionen bedrivs utanför regionens egna fastigheter och genererar därmed inte konstanslag. Detta har i sin tur lett till att andelen konstverk i regionens bestånd har minskat kraftigt. Liberalerna vill därför att procentregeln även ska gälla i upphandlade vårdmiljöer.

Vi vill även att kulturnämnden ska ha det övergripande kulturpolitiska ansvaret och ta ett helhetsansvar för regionens arbete med att tillgängliggöra konst. Vidare föreslår Liberalerna att kulturnämnden får ta över underhållsansvaret för all lös konst från Locum, samt få medel från fastighets- och servicenämnden för detta.

Budgetförslaget från styret har tyvärr låga ambitioner inom det viktiga området kultur och hälsa. Liberalerna vill fortsätta utveckla arbetet inom Kompetenscentrum för kultur och hälsa och öka finansieringen av forskning och innovation till området. Satsningarna på kultur i vården ska alltid utvärderas och det finns ett behov av mer forskning vad gäller konst- och kulturupplevelsers positiva påverkan på hälsa och tillfrisknande.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Procentregeln, det vill säga att två procent av fastighetskostnader avsätts för konstnärlig gestaltning inom vårdmiljöer, och en procent avsätts för kultur i övriga miljöer, ska värnas.
- Procentregeln ska även gälla i upphandlade vårdmiljöer.
- Kulturnämnden tar över underhållsansvaret av den lösa konsten från Locum och att medel från fastighets- och servicenämnden avsätts för detta.
- Initiativ där kultur, sjukvård och akademi samverkar ska främjas.

5.4 Kulturens närvaro i kollektivtrafiken

Stockholms tunnelbana beskrivs ibland som världens längsta konstutställning då en minoritet av stationerna är utsmyckade med fast konst. Även tillfälliga konstutställningar tillkommer vid vissa tunnelbanestationer i form av konstväxlingar. Utöver konst i tunnelbanan finns det konst på vissa pendeltågsstationer, flera bussterminaler och några tvärbane-stationer. Allt detta är Liberalerna väldigt stolta över, men vi är inte nöjda. Vi vill öka den kulturella närvaron i

Stockholmsregionens kollektivtrafik ytterligare –med en ännu större bredd av kultur- och konstformer. Vi vill att konstväxlingar ska ske på ännu fler stationer, både på befintliga tunnelbanestationer och nya, samt tillsätta en utredning som granskar förutsättningar för upplåtande av ytor för kulturaktiviteter i kollektivtrafiken.

Liberalerna är även angelägna om att procentregeln ska efterföljas i alla nya investeringar i kollektivtrafiken. Vidare vill vi att kulturnämnden tar över underhållsansvaret för den konstnärliga gestaltningen i kollektivtrafiken.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Utred kostnader för fler konstväxlingar på befintliga stationer i tunnelbanan.
- Konstnärlig gestaltning ska vara en naturlig del i byggandet av nya kollektivtrafiksstationer.
- Utredda förutsättningar för ytor för kulturaktiviteter i kollektivtrafiken.
- Kulturnämnden tar över underhållsansvaret för den konstnärliga gestaltningen i kollektivtrafiken och medel från trafiknämnden avsätts till detta.

5.5 Kultur som är tillgänglig för alla

Alla ska kunna engagera sig i kulturlivet, civilsamhället och andra allmänna sammankomster utan hinder; scenkonst, filmer, konst och andra former av kultur skapar mötesplatser, tid för eftertanke och inspiration och utgör ett fundament för vår demokrati och dess utveckling. Men tyvärr är dagens utbud av kultur anpassad och/eller tillgänglig för personer med funktionsnedsättning för tunt. För att utveckla och förbättra möjligheten till full delaktighet i kulturutbudet för personer med funktionsnedsättning vill Liberalerna bland annat ta hjälp av digital teknik genom till exempel digitala rundvandringar i kulturmiljöer med teckenspråkstolk. Här kan folkbildningen också spela stor roll. Liberalerna ser införandet av funktionsrättskonsekvensbeskrivningar som ett viktigt sätt att öka tillgängligheten och vill se över hur det kan användas i kulturnämndens verksamhet.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Använda funktionskonsekvensbeskrivningar som ett verktyg för att inkludera fler personer med funktionsnedsättning i kulturlivet.
- Större användning av digital teknik inom kulturen.

6. En hållbar utveckling för Region Stockholm

6.1 Möjligheternas region

För Liberalerna är Stockholm möjligheternas region, och vi vill att den frihet regionen erbjuder ska vara tillgänglig för alla. Vi vill att Stockholm ska vara en internationell storstadsregion med hög konkurrenskraft, som står för öppenhet, utveckling, livskvalitet och mångfald.

Hela regionen måste leva, och delarna av länet måste byggas ihop bättre. Det är viktigt att det finns flera livskraftiga regionala kärnor och att hinder för utveckling tas bort. Vi strävar efter att attrahera talanger och entreprenörer, bland annat genom att säkerställa en god internationell tillgänglighet. Stockholmsregionen är, och ska även vara i framtiden, en globalt attraktiv destination för företag och forskningscentrum. Regionen behöver arbeta systematiskt tillsammans med kommunerna, staten och andra aktörer för bättre bostadsförsörjning, godstransporter, näringslivsutveckling samt strategisk kompetensutveckling, och koppla ihop näringsliv och akademi.

Liberalernas vision är att Region Stockholm ska vara Europas mest attraktiva storstadsregion, och arbetet med en ny regional utvecklingsplan, RUF, pågår. RUF behöver uppdateras för att hålla jämna steg med de många samhällsutmaningar vi har. För att Region Stockholm ska vara Europas mest attraktiva region måste konkurrenskraften stärkas ur ett internationellt perspektiv, med god tillgänglighet och attraktiva livsmiljöer.

Med vårt försämrade omvärldsläge behöver regionen i samverkan med andra aktörer kraftigt stärka beredskapsarbetet. Frågor som regional energi- och livsmedelsförsörjning, skydd mot inre och yttre hot och samhällsfunktioners motståndskraft behöver vara en naturlig del av det regionala utvecklingsarbetet.

Regionen måste bli bättre på att använda EU:s finansiella medel, såsom innovations- och forskningsmedel. Samtidigt måste de stora sociala problem som präglar Stockholmsregionen få högre synlighet i EU-arbetet och EU-medel måste i högre utsträckning komma stockholmarna till del.

6.2 En region som når klimat- och miljömålen

Kampen för klimatet, biologisk mångfald och en hållbar planet är några av vår tids stora samhällsfrågor. Stockholms län är landets tillväxtmotor och vi har stort ansvar men också stora möjligheter att driva på för en hållbar framtid. Vi ska klara vårt åtagande i Parisavtalet och kraftigt minska utsläppen av växthusgaser. Regionen ska vara drivande i klimat- och miljöarbetet både för att nå klimat- och miljömålen i regionen som helhet och i den egna organisationen.

Elektrifiering och tillgång till ren fossilfri energi är avgörande för att kunna ställa om, inte minst inom transportsektorn. Därför är det olyckligt att vänsterstyret ensidigt fokuserar på förnybar el. Vi kommer behöva mer solenergi och vindkraft såväl som kärnkraft om Stockholmsregionen och Sverige ska lyckas ställa om. Regionen behöver i samverkan med andra aktörer arbeta för bättre förutsättningar för fossilfri energiproduktion regionalt såväl som förstärkt överföringskapacitet från övriga landet. Samtidigt behöver Stockholm anpassas till ett förändrat klimat.

För att nå ett hållbart samhälle, där fler går, cyklar eller åker kollektivtrafik och där fler kör fossilfritt, behöver regionen arbeta för att samhällsplaneringen och transportinfrastrukturen är god. De stora pågående infrastrukturprojekten i regionen kräver fortsatt framdrift och nära samarbete mellan olika parter. Samtidigt krävs nya samtal med de nationella och kommunala nivåerna för att säkra att Stockholm fortsatt kan växa med nya kapacitetsstarka, klimatsmarta och tillgängliga transporter, inte minst mellan och runt de regionala stadskärnorna. Det behöver också göras en översyn av länets godstransporter och godsnode.

Under de senaste åren har betydande insatser gjorts för att stärka hållbarhetsarbetet inom Region Stockholms egna verksamheter, både när det gäller klimat- och miljöfrågor samt social hållbarhet. Det viktiga regionala klimatarbetet fortsätter att drivas framåt och samordnas genom projektet Klimatarena Stockholm. Klimatarbetet är av central betydelse och kommer att fortsätta vara en prioritet. Liberalerna vill utreda möjligheten till medfinansiering för att anlägga laddplatser vid regionens egna parkeringar och fastigheter. För att öka tillgången till egenproducerad och fossilfri el ska regionen utreda hur regionens egna fastigheter kan förses med fler solceller.

Stockholms skärgård är en unik och värdefull miljö både när det gäller natur och kultur. Region Stockholm ska arbeta för att skapa och upprätthålla en levande skärgård, för såväl boende som besökare. Regionen ska tillsammans med andra aktörer verka för att främja turistbesök. Båttrafiken och framtidens fartyg ska vara klimatsmarta. Samtidigt värnar Liberalerna om de kulturhistoriska fartygen. De historiska skärgårdsbåtarna är levande kulturhistoria och en viktig del av skärgårdens samt Stockholms varumärke och identitet. Det är viktigt att dessa skärgårdsbåtar bevaras och fortsätter att vara i reguljär trafik och ges betydelsefulla uppdrag.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Utredda medfinansiering för att anlägga laddplatser för elbilar vid regionens fastigheter.
- Utredda hur regionens fastigheter kan förses med fler solceller.
- Ta fram en strategi för elektrifiering, elproduktion och för energiförsörjning i regionen tillsammans med andra aktörer.

6.3 Ökat fokus på social hållbarhet

Liberalernas Region Stockholm ska vara en möjligheternas region, som präglas av hög konkurrenskraft, öppenhet, utveckling, hållbarhet och mångfald, där individens frihet värnas och utvecklas.

Liberalerna vill att de sociala frågorna får ta större plats i det regionala utvecklingsarbetet. Behovet av riktade insatser för att Stockholm ska bli en socialt hållbar region är enormt. De inomregionala skillnaderna i Stockholmsregionen avspeglas i en rad olika områden såsom deltagande på arbetsmarknaden, skolresultat, otrygghet, valdeltagande, levnadsvillkor och hälsa. Ska vi lyckas motarbeta utanförskap, otrygghet och ofrihet behöver Region Stockholm i samverkan med andra aktörer fokusera och kraftigt växla upp arbetet.

Liberalerna vill kraftsamla för att minska inomregionala skillnader mellan olika socioekonomiska grupper och områden. Det handlar bland annat om att anslå regionala tillväxtmedel för arbete med social hållbarhet och folkhälsa i våra mest socioekonomiskt svaga områden. Den fysiska integrationen mellan olika geografiska områden och grupper behöver förbättras för att bryta segregation och utanförskap. Frågor som folkhälsa, rekreation och idrott ska vara en naturlig del av det regionala utvecklingsarbetet.

Liberalerna satsar 20 miljoner kronor av regionala tillväxtmedel för att minska inomregionala skillnader mellan olika socioekonomiska områden och grupper, med fokus på våra mest utsatta områden.

Tillgång till bostäder behöver fortsatt vara en prioriterad fråga för regionen, liksom en bättre fungerande arbetsmarknad. I tider av ekonomisk oro och nedgång behöver samhällets aktörer ta ansvar för att Stockholm ska kunna bibehålla sin tillväxt och attraktionskraft. Bostadsmöjligheter, utbildning och rätt kompetens på arbetsmarknaden är en förutsättning för näringsliv, forskning och innovation. Ytterst handlar det om att slå vakt om individens möjlighet till bostad, arbete, lärande och utveckling.

I en hållbar region med invånare med god hälsa behöver tillgången till folkhälsofrämjande aktiviteter och hälso- och sjukvård vara god. Även med utbyggd digifysisk vård förblir lokaliseringen av sjukvård i det fysiska rummet viktigt. Regionala stadskärnor behöver kopplas ihop med vårdens infrastruktur, med tillgång till vårdcentraler och närakuter.

Social hållbarhet omfattar viktiga aspekter som mänskliga rättigheter, jämställdhet, jämlikhet, trygghet, barns rättigheter och delaktighet för personer med funktionsnedsättningar, nationella minoriteter och hbtqi-personer. Diskriminering får aldrig accepteras och det är viktigt att hbtqi-personer kan förvänta sig att mötas av vården med hög kompetens och förståelse för deras specifika behov. De nationella minoriteterna samer, sverigefinnar, romer, judar och tornedalingar, bör särskilt uppmärksammas och deras rättigheter värnas. Rätten till tolk, oavsett om det gäller talade språk, teckenspråk eller andra behov, måste också skyddas och värnas.

Liberalerna strävar efter att skapa ett inkluderande och rättvist samhälle. Detta bör återspeglas inom de områden där Region Stockholm har ansvar, inte minst i arbetet med den regionala utvecklingen. Inom vården bör principer som tillgänglighet, likabehandling och jämställdhet genomsyra verksamheten. Att ha tillgänglighet och lika förutsättningar inom kollektivtrafiken och vården är av grundläggande betydelse för att invånarna i Stockholmsregionen ska vara fria och inkluderade. En tillgänglig kultur samt en regional utveckling som utgår från principen om likabehandling och inkluderande folkbildning ger vårt län förutsättningar att främja och ge frihet åt varje individ.

Av särskilt stor vikt är tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning. Detta perspektiv behöver i större utsträckning beaktas i Region Stockholms beslutsfattande. Av detta skäl vill Liberalerna utreda införandet av en så kallad funktionskonsekvensbeskrivning.

Regionfullmäktige föreslås besluta att:

- Anslå 20 miljoner kronor av regionala tillväxtmedel för att minska inomregionala skillnader mellan olika socioekonomiska områden och grupper, med fokus på regionens mest utsatta områden.
- Kraftsamla och stärka arbetet för att minska inomregionala skillnader mellan olika socioekonomiska områden och grupper.
- Genomföra en översyn av hur arbetet med social hållbarhet i Region Stockholms verksamheter kan utvecklas och stärkas.
- Kartlägga och motverka rasism, sexism och all annan diskriminering inom den regionala verksamheten, såväl för personal som för patienter och resenärer.

- Säkerställa kontinuerlig kompetensutveckling för bättre bemötande av hbtqi-personer .
- Utreda införandet av en så kallad funktionskonsekvensbeskrivning i Region Stockholms beslutsfattande.

7. Tabellbilaga

7.1 Förändringar i Liberalerna förslag till bud

Minskade kostnader och ökade intäkter som förstärker Liberalernas förslag till budget

Förklaringspost	Belopp i miljoner kronor ²		
	2024	2025	2026
Ökning såld utomläns- och utlandsvård	227	257	284
Ökade reklamintäker, kollektivtrafiksystemet	100	110	120
Taxehöjning kollektivtrafik, 85 kronor	250	-35	0
Halverade vakanser och bättre lokalanvändning	100	100	100
Rationaliserad upphandlingsprocess, 1%	620	700	750
Minskad sjukfrånvaro 1%	159	159	159
Minskning inställda vårdbesök, 50%	250	250	250
Besparing administration, 10%	192	121	225
Ursprungsgarantier 100% fossilfri el,	22	22	22
Borttagning märkning - bra miljöval	44	44	44
Permanent inte linje 83/84 utan utvärdering	70	70	70
Besparing sjötrafik samt fryst åldersgräns avgiftsfritt	110	110	110
Ökning såld utomläns- och utlandsvård	227	257	284
Avveckling sommarlovskort	55	55	55

Satsningar, utökade utgifter i Liberalernas förslag till budget

Förklaringspost	Belopp i miljoner kronor ³		
	2024	2025	2026
Bibehållen skattesats om 12.08	2 411	2 539	2 699
Satsning BUP	40	20	20
Satsning primärvård	181	0	0
Närakut hötorget	0	20	20
Närakut Skärholmen	25	50	50
Närakut Jakobsberg	25	50	50
Närakut Dalen	0	0	50
Närakut Bromma	0	0	50
Satsning kapacitetsstark och kostnadseffektiv kollektivtrafik	180	180	180
Konduktiv pedagogik	3	3	3
Satsning kultur	10	10	10
Satsning forskning och hälsodata - handläggningstid	2	2	2
Tillgänglighetspaket kollektivtrafikpaket	20	20	20
Suicidprevention i kollektivtrafiken	2	2	2

7.2 Tabellverk

Skatteintäkter

Region Stockholms skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning	Utfall	Budget	Budget	Ändring	Plan	Plan
Mnkr	2022	2023	2024	B24/23	2025	2026
Skatteintäkter	87 661	91 670	97 066	5,9%	102 259	107 492
Generella statsbidrag	7 383	7 573	7 894	4,2%	8 131	8 375
- varav läkemedelsförmånen	7 362	7 573	7 894	4,2%	8 131	8 375
- varav övriga generella statsbidrag	21	0	0		0	0
Kommunalekonomisk utjämning	-2 284	-5 041	-4 039	-19,9%	-5 140	-5 925
- varav inkomstutjämning	-2 424	-2 897	-3 289	13,5%	-3 502	-3 665
- varav kostnadsutjämning	-1 580	-2 272	-2 296	1,0%	-2 425	-2 563
- varav regleringsbidrag/avgift	1 720	128	1 546	1108,4%	787	303
Summa skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning	92 760	94 202	100 921	7,1%	105 251	109 942
Förändring från föregående år, mkr		1 442	6 719		4 330	4 691
Förändring från föregående år, procent		1,6%	7,1%		4,3%	4,5%
Budget 2023		89 814	91 566		90 857	
Differens			9 355		14 394	
Varav Budget 2023 utjämning		-2 572	-3 711		-4 296	
Differens			-328		-844	

Resultaträkning

Resultaträkning	Utfall	Budget	Prognos	Budget	Ändring	Plan	Plan
Mnkr	2022	2023	2023	2024	B24/Pr23	2025	2026
Verksamhetens intäkter	30 358	29 809	29 716	29 546	-0,6%	29 641	30 545
Personalkostnader och inhyrd personal	-33 124	-31 683	-33 648	-36 146	7,4%	-36 864	-38 148
Pensskostnader	-5 163	-7 193	-7 707	-8 734	13,3%	-6 221	-5 536
Köpt hälso- och sjukvård, tandvård, mm.	-25 503	-26 518	-28 050	-29 854	6,4%	-31 160	-33 512
Köpt trafik	-16 223	-16 285	-15 935	-16 437	3,2%	-15 735	-16 413
Övriga kostnader	-29 114	-33 435	-30 815	-30 310	-1,6%	-31 154	-33 058
Verksamhetens kostnader	-109 126	-115 113	-116 155	-121 480	4,6%	-121 134	-126 667
Avskrivningar	-6 890	-7 264	-7 054	-7 656	8,5%	-8 107	-8 632
Verksamhetens nettokostnader	-85 658	-92 567	-93 493	-99 591	6,5%	-99 600	-104 754
Skatteintäkter	87 661	91 670	92 941	97 066	4,4%	102 259	107 492
Generellt statsbidrag	7 383	7 573	7 665	7 894	3,0%	8 131	8 375
Uljämningssystemet	-2 284	-5 041	-4 095	-4 039	-1,4%	-5 140	-5 925
Summa samlade skatteintäkter	92 760	94 202	96 511	100 921	4,6%	105 251	109 942
Verksamhetens resultat	7 102	1 635	3 018	1 331	-55,9%	5 651	5 188
Finansiella intäkter	87	73	199	162	-18,2%	144	140
Räntekostnader mm.	-1 333	-1 440	-1 483	-1 890	27,4%	-2 218	-2 287
Pensionskostnader finansiell del	-891	-3 724	-3 747	-4 446	18,7%	-1 825	-1 116
Årets resultat	4 965	-3 456	-2 013	-4 843		1 752	1 924

Balansräkning

Balansräkning	Utfall	Prognos	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2022	2023	2024	2025	2026
Tillgångar					
Anläggningstillgångar					
Immateriella anläggningstillgångar	628	939	880	948	1 039
Materiella anläggningstillgångar	135 453	145 770	160 335	171 109	175 870
Finansiella anläggningstillgångar	3 121	3 117	3 117	3 117	3 117
Summa anläggningstillgångar	139 201	149 826	164 332	175 173	180 026
Omsättningstillgångar					
Övriga omsättningstillgångar	13 864	13 070	14 125	14 187	14 257
Kassa och bank	2 766	2 133	2 086	2 086	2 086
Summa omsättningstillgångar	16 630	15 203	16 211	16 273	16 343
Summa tillgångar	155 831	165 029	180 542	191 446	196 368
Eget Kapital					
Årets resultat	4 965	-2 013	-4 843	1 752	1 924
Övrigt eget kapital	22 036	24 259	24 957	20 113	21 865
Summa eget kapital	27 001	22 245	20 113	21 865	23 790
Avsättningar					
Avsättningar för pensioner och liknande förpliktelser	36 019	42 016	49 419	51 213	52 237
Andra avsättningar	619	694	416	415	415
Summa avsättningar	36 638	42 710	49 835	51 629	52 652
Skulder					
Långfristiga skulder lån och leasing	36 301	37 702	42 421	44 942	41 370
Övriga långfristiga skulder	26 050	32 218	39 378	44 131	50 754
Summa långfristiga skulder	62 351	69 920	81 799	89 073	92 124
Kortfristiga skulder	29 841	30 155	28 796	28 879	27 802
Summa skulder	92 192	100 074	110 594	117 952	119 926
Eget kapital, avsättningar och skulder	155 831	165 029	180 542	191 446	196 368
<i>Ansvarsförbindelse för pensioner</i>	22 613	21 809	22 185	22 859	21 975
<i>Soliditet inklusive ansvarsförbindelsen</i>	2,8%	0,3%	-1,1%	-0,5%	0,9%

Kassaflödesanalys

Kassaflödesanalys	Utfall	Prognos	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2022	2023	2024	2025	2026
Den löpande verksamheten					
Årets resultat	1 821	-2 013	-4 843	1 752	1 924
Justering för ej likviditetspåverkande poster*	10 178	10 383	16 826	11 264	10 995
Minskning av avsättningar pga utbetalningar	0	0	0	0	0
<i>Medel från verksamheten före förändringar av rörelsekapital</i>	<i>11 999</i>	<i>8 370</i>	<i>11 983</i>	<i>13 017</i>	<i>12 919</i>
Ökning(-) resp minskning(+) av förråd och varulager	171	-58	-23	-37	-41
Ökning(-) resp minskning(+) kortfristiga fordringar	-4 066	851	-1 032	-25	-29
Ökning (+) resp minskning (-) av kortfristiga skulder (exkl leasing- och lånefinansiering)	4 076	314	-1 359	83	-1 077
Kassaflöde från den löpande verksamheten	12 179	9 477	9 569	13 038	11 772
Investeringsverksamheten					
Investering i immateriella anläggningstillgångar	92	0	0	0	0
Försäljning av immateriella anläggningstillgångar	0	0	0	0	0
Investering i materiella anläggningstillgångar	-13 013	-16 711	-21 675	-20 546	-15 065
Försäljning av materiella anläggningstillgångar	0	0	0	0	0
Investering i finansiella anläggningstillgångar	0	0	0	0	0
Försäljning av finansiella anläggningstillgångar	0	0	0	0	0
Kassaflöde från investeringsverksamheten	-12 921	-16 711	-21 675	-20 546	-15 065
Finansieringsverksamheten					
Nyupptagna lån	0	2 826	2 897	2 556	0
Amortering av långfristiga skulder	0	0	0	0	0
Ökning/minskning långfristiga fordringar	-1 723	4	0	0	0
Förändring långfristiga skulder	4 242	5 747	9 295	5 184	3 410
Förändring av leasingfinansiering	-1 303	-1 009	-134	-231	-117
Erhållna bidrag	0	0	0	0	0
Minskning av avsättningar pga utbetalningar	0	0	0	0	0
Övrig finansiering	0	0	0	0	0
Kassaflöde från finansieringsverksamheten	1 216	7 569	12 059	7 508	3 293
Utbetalning bidrag till statlig infrastruktur					
Utbetalning av bidrag till statlig infrastruktur	0	0	0	0	0
Årets kassaflöde	474	335	-48	0	0
Likvida medel vid årets början	6 462	2 766	2 133	2 086	2 086
Likvida medel vid årets slut	6 936	3 101	2 086	2 086	2 086

Finansieringsbudget

	Utfall	Prognos	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2022	2023	2024	2025	2026
Investeringar	13 013	16 711	21 675	20 546	15 065
Finansiering egen likviditet	-9 541	-9 477	-9 569	-13 038	-8 201
Medfinansiering	-3 472	-6 501	-7 340	-4 987	-6 864
Lån- och leasingfinansiering	0	-732	-4 767	-2 521	0
Resultat	0	0	0	0	0
<i>Finansieringsgrad (exkl. medfinansiering)</i>	<i>100%</i>	<i>93%</i>	<i>67%</i>	<i>84%</i>	<i>100%</i>

Anslag

	Budget	Budget	Ändring	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	B23/B24	2025	2026
Hälso- och sjukvårdsnämnden	63 779,6	66 986,8	5,0%	69 745,0	72 757,4
Primärvårdsnämnden	12 009,5	14 256,9	18,7%	14 785,4	15 518,0
Patientnämnden	33,9	35,0	3,3%	36,1	37,3
Trafiknämnden	12 278,5	13 599,8	10,8%	14 115,4	14 597,8
- varav trafikförvaltningen	10 887,8	12 060,3	10,8%	12 513,2	12 984,2
- varav färdtjänstverksamheten	1 177,0	1 177,0	0,0%	1 177,0	1 177,0
- varav förvaltning för utbyggd tunnelbana	213,8	362,5	69,6%	425,2	436,6
Kulturnämnden	568,3	597,0	5,1%	616,4	636,4
Regionstyrelsen	2 752,6	2 716,0	-1,3%	2 805,7	2 897,4
- varav regionledningskontoret	514,0	556,2	8,2%	557,6	558,5
- varav politiska organisationen	210,2	205,2	-2,4%	205,2	205,2
- varav bidrag och övrigt	2 028,4	1 954,6	-3,6%	2 042,9	2 133,7
Klimat- och regionutvecklingsnämnden	186,7	163,4	-12,5%	169,8	176,4
Fastighets- och servicenämnden	0,0	0,0		0,0	0,0
Revisorskollegiet	38,5				
Summa anslag	91 647,6	98 394,4	7,4%	102 314,4	106 662,2

*) Revisorskollegiets anslag bereds av regionfullmäktiges presidium och anges inte i tabellerna.

Ersättning pensioner

Mnkr	Budget	Budget	Plan
	2023	2024	2025
Hälsa- och sjukvårdsnämnden	3 749,9	5 485,5	0
Primärvårdsnämnden	0,0	0,0	0
Patientnämnden	3,3	5,2	0
Trafiknämnden	154,3	236,2	0
- varav trafikförvaltningen	154,3	236,2	0
- varav färdtjänstverksamheten	0,0	0,0	0
- varav förvaltning för utbyggd tunnelbana	0,0	0,0	0
Kulturnämnden	10,7	15,7	0
Regionstyrelsen	54,5	81,9	0
Klimat- och regionutvecklingsnämnden	1,2	0,0	0
Fastighets- och servicenämnden	0,0	0,0	0
Revisorskollegiet	3,3	5,2	0
Summa ersättning	3 977,2	5 829,7	0

Resultatkrav

Mnkr	Budget	Prognos	Budget	Plan
	2023	2023	2024	2025
Hälso- och sjukvård				
Hälso- och sjukvårdsnämnden	0,0	-608,6	0,0	0,0
Kommunalförbundet Sjukvård och omsorg i Norrtälje	0,0	-96,1	0,0	0,0
Primärvårdsnämnden	0,0	-112,5	0,0	0,0
Patientnämnden	0,0	1,5	0,0	0,0
Stockholms läns sjukvårdsområde	201,0	-100,0	0,0	201,0
Karolinska Universitetssjukhuset	44,0	-600,0	54,0	59,0
Södersjukhuset AB	21,0	-165,0	26,0	26,0
Danderyds Sjukhus AB	24,0	-155,0	23,0	23,0
Södertälje Sjukhus AB	5,0	-63,0	6,0	6,0
S:t Eriks Ögonsjukhus AB	7,0	13,6	7,0	7,0
Folktandvården Stockholms Län AB	-12,4	0,0	-55,0	115,0
Ambulanssjukvården i Storstockholm AB	6,0	0,0	7,0	7,0
Tobiasregistret AB	0,0	14,1	0,0	0,0
MediCarrier AB	3,5	-3,5	3,4	11,0
Hälso- och sjukvård totalt	299,1	-1 874,5	71,5	455,0
Kollektivtrafik				
Trafiknämnden	-1 166,0	-642,8	-189,0	859,0
- varav trafikförvaltningen	32,0	95,4	41,0	41,0
- varav färdtjänstverksamheten	4,0	37,0	4,0	4,0
- varav förvaltning för utbyggd tunnelbana	0,0	0,0	0,0	0,0
AB Storstockholms Lokaltrafik	-1 202,0	-775,2	-234,0	814,0
- varav AB SL Finans	0,0	230,4	0,0	0,0
- varav SL Nya Tunnelbanan AB	0,0	0,0	0,0	0,0
- varav Waxholms Ångfartygs AB	0,0	24,6	0,0	11,0
Kollektivtrafik totalt	-1 166,0	-642,8	-189,0	859,0
Kultur				
Kulturnämnden	0,0	0,0	0,0	0,0
Stockholm Film AB	0,0	0,0	0,0	0,0
Kultur totalt	0,0	0,0	0,0	0,0
Regionstyrelsen	0,0	143,4	0,0	0,0
Klimat- och regionutvecklingsnämnden	0,0	0,0	0,0	0,0
Fastigheter och service				
Fastighets- och servicenämnden	493,0	614,4	594,0	693,0
- varav serviceförvaltningen	-65,0	-120,6	-79,0	8,0
- varav fastighetsförvaltningen	558,0	735,0	673,0	685,0
Locum AB	-12,1	-12,1	4,0	4,0
Fastigheter och service totalt	480,9	602,3	598,0	697,0

Övriga

Revisorskollegiet	0,0	0,0	0,0	0,0
Landstingshuset Stockholm AB	0,0	-31,8	0,0	0,0
AB SLL Internfinans	0,0	0,0	0,0	0,0

Koncerngemensamma funktioner

Skadekontot	0,0	0,0	0,0	0,0
Koncernfinansiering	-3 070,2	-210,0	-5 323,9	-258,6

Koncernjusteringar

Totalt	-3 456,2	-2 013,4	-4 843,4	1 752,4
---------------	-----------------	-----------------	-----------------	----------------

*Avser resultat före bokslutsdispositioner och skatt, justerat för kostnadseffekt för förändrad diskonteringsränta för pensioner hos bolagen.

Per nämnd/verksamhet

Hälso- och sjukvårdsnämnden

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Intäkter	82 519	88 034	87 537	91 270
- varav anslag	61 780	66 987	69 745	72 757
Köpt vård	-65 887	-71 767	-75 102	-78 786
Läkemedelsförmånen	-7 402	-7 761	-8 068	-7 944
Övriga kostnader inkl. finansnetto	-9 230	-8 506	-4 367	-4 541
<i>Summa kostnader</i>	<i>-82 519</i>	<i>-88 034</i>	<i>-87 537</i>	<i>-91 270</i>
Resultat	0	0	0	0

Primärvårdsnämnden

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Intäkter	12 311	14 488	15 017	15 750
- varav anslag	12 009	14 257	14 785	15 518
Kostnader	-12 311	-14 488	-15 017	-15 750
Resultat	0	0	0	0

Patientnämnden

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Intäkter	39	41	38	39
- varav anslag	34	35	36	37
Kostnader	-39	-41	-38	-39
Resultat	0	0	0	0

Kommunalförbundet sjukvård och omsorg i Norrtälje

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
<i>Medlemsbidrag</i>	1 422	1 862	1 990	2 061

Trafiknämnden inkl FUT

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Intäkter	26 309	28 220	28 428	28 085
- varav anslag	12 279	13 600	14 115	14 598
- varav biljettintäkter	9 265	9 839	9 776	10 049
Summa kostnader	-27 475	-28 409	-27 569	-27 226
Resultat	-1 166	-189	859	859

Trafikförvaltningen

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Intäkter	12 628	13 059	13 368	13 967
- varav anslag	10 888	12 060	12 513	12 984
Kostnader	-12 596	-13 018	-13 327	-13 926
Resultat	32	41	41	41

Förvaltning för utbyggd tunnelbana

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Intäkter	748	1 202	1 255	1 263
- varav anslag	214	363	425	437
Kostnader	-748	-1 202	-1 255	-1 263
Resultat	0	0	0	0

AB Storstockholms Lokaltrafik

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Intäkter	24 241	24 441	24 446	25 331
- varav biljettintäkter	9 258	9 878	9 813	10 086
Summa kostnader	-25 443	-24 675	-23 632	-24 517
Resultat	-1 202	-234	814	814

Färdtjänstverksamhet

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Intäkter	1 893	1 960	2 106	2 291
- varav anslag	1 177	1 177	1 177	1 177
Kostnader	-1 889	-1 956	-2 102	-2 287
Resultat	4	4	4	4

Kulturnämnden

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Intäkter	624	665	678	703
- varav anslag	568	597	616	636
Kostnader	-624	-665	-678	-703
Resultat	0	0	0	0

Regionledningskontoret

Mnkr	Budget	Budget	Plan	Plan
	2023	2024	2025	2026
Intäkter	3 209	2 968	3 002	2 751
- varav anslag	2 753	2 716	2 806	2 897
Kostnader	-3 209	-2 968	-3 002	-2 751
- varav regionledningskontoret	-514	-556	-558	-558
- varav politiska organisationen	-210	-205	-205	-205
- varav bidrag och övrigt	-2 028	-1 955	-2 043	-2 134
Resultat	0	0	0	0

Serviceförvaltningen

Mnkr	Budget	Budget	Plan	Plan
	2023	2024	2025	2026
Intäkter	1 879	1 934	1 973	2 012
- varav anslag	0	0	0	0
Kostnader	-1 944	-2 013	-1 965	-2 004
Resultat	-65	-79	8	8
<i>Resultat exklusive pensionseffekt</i>	<i>6</i>	<i>8</i>	<i>8</i>	<i>8</i>

Fastighetsförvaltningen

Mnkr	Budget	Budget	Plan	Plan
	2023	2024	2025	2026
Intäkter	6 170	6 309	6 571	6 584
- varav anslag	0	0	0	0
Kostnader	-5 612	-5 636	-5 886	-5 893
Resultat	558	673	685	691

Fastighets- och servicenämnden

Mnkr	Budget	Budget	Plan	Plan
	2023	2024	2025	2026
Intäkter	7 983	8 178	8 478	8 531
- varav anslag	0	0	0	0
Kostnader	-7 490	-7 584	-7 785	-7 832
Resultat	493	594	693	699
<i>Resultat exklusive pensionseffekt</i>	<i>564</i>	<i>681</i>	<i>693</i>	<i>699</i>

Locum AB

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Intäkter	402	403	402	402
Kostnader	-414	-399	-398	-398
Resultat	-12	4	4	4
<i>Resultat exklusive pensionseffekt</i>	-12	4	4	4

Revisorskontoret

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Intäkter	45	46	43	44
- varav anslag	39	40	41	42
Kostnader	-45	-46	-43	-44
Resultat	0	0	0	0

Skadekonto

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Intäkter	19	19	19	19
Kostnader	-19	-19	-19	-19
Resultat	0	0	0	0

Klimat- och regionutvecklingsnämnden

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Intäkter	188	165	170	176
- varav anslag	187	163	170	176
Kostnader	-188	-165	-170	-176
Resultat	0	0	0	0

Stockholms läns sjukvårdsområde

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Resultat	201	0	201	201

Karolinska Universitetssjukhuset

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Resultat	44	54	59	59

Landstingshuset i Stockholm AB

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Resultat	0	0	0	0

**Avser resultat före bokslutsdispositioner och skatt, justerat för kostnadseffekt för förändrad diskonteringsränta för pensioner hos bolagen.*

Södersjukhuset AB

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Resultat	21	26	26	26

Danderyds Sjukhus AB

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Resultat	24	23	23	23

Södertälje Sjukhus AB

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Resultat	5	6	6	6

S:t Eriks Ögonsjukhus AB

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Resultat	7	7	7	7

Folktandvården Stockholms Län AB

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Resultat	-12	-55	115	115
<i>Resultat exklusive pensionseffekt</i>	<i>100</i>	<i>110</i>	<i>115</i>	<i>115</i>

Ambulanssjukvården i Storstockholm AB

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Resultat	6	7	7	7

Tobiasregistret AB

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Resultat	0	0	0	0

MediCarrier AB

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Resultat	4	3	11	11
<i>Resultat exklusive pensionseffekt</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>11</i>	<i>11</i>

Film Stockholm AB

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Resultat	0	0	0	0

Koncernfinansiering

	Budget	Budget	Plan	Plan
Mnkr	2023	2024	2025	2026
Intäkter	109 625	117 851	120 255	123 877
	-112	-123	-120	-123
Kostnader	696	175	514	970
Resultat	-3 070	-5 324	-259	-93

Kommunalförbund

Kommunalförbundet sjukvård och omsorg i Norrtälje

	Utfall	Budget	Budget	Ändring	Plan	Plan
Mkr	2022	2023	2024	B24/23	2025	2026
<i>Medlemsbidrag</i>	1 780	1 862	2 100	12,8%	2 184	2 272